

CHAPTER «PHILOLOGICAL SCIENCES»

TO THE PROBLEM OF GENDER INCLUSION IN THE FRENCH AND UKRAINIAN MASS MEDIA SPACE

ДО ПИТАННЯ ҐЕНДЕРНОЇ ІНКЛЮЗИВНОСТІ У ФРАНЦУЗЬКОМУ Й УКРАЇНСЬКОМУ МАС-МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Zhanna Buts¹

Viktoriiia Kulykova²

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-364-4-22>

Abstract. The study raises the problem of gender inclusiveness in the mass media as one of the ways of formation in the public consciousness of the idea about the parity of women, men and non-binary people in society. In particular, *the purpose* of the paper is to establish in a comparative aspect the methods of gender nomination and neutralization in modern French and Ukrainian mass media by performing a number of tasks: identifying the features of mass media discourse as an object of gender research; defining the concepts of gender, gender identity and inclusive communication; establishment of inclusive language and inclusive writing strategies; distinguishing gender-marked and gender-neutral vocabulary in modern mass media; comparison of features of the implementation of gender identity in French and Ukrainian mass media texts. *Methodology* of the study is based on general research methods of analysis and synthesis, induction and deduction, observation, description and abstraction, as well as comparative analysis. Mass media discourse, which reflects the current state of society, is a convenient field

---

¹ Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Head of the Department of Theory, Practice and Translation of the French Language,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

² Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Theory, Practice and Translation of the French Language,
National Technical University of Ukraine "Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute", Ukraine

for gender research, for establishing the peculiarities of stereotypes of male and female speech behavior. The press forms the idea of the role of men and women in society in the public consciousness. It shaped the system of gender markers and language stereotypes, etc. So, this gender factor, which considers a person's natural sex and social roles, is one of the essential characteristics of an individual. Exactly the gender in a certain way affects the awareness of one's identity, as well as the identification of an individual by other members of society. *The results* of the study showed that the emergence of gender-marked and gender-neutral words is due to changes in society, which find their expression in language. Gender marking is interpreted as a set of features that allow identifying the linguistic unit's belonging to a certain gender. Two types of gender-marked vocabulary were distinguished: lexical-semantic, and grammatical. In both languages male gender-marked vocabulary is more used than female. This fact actualized the existence of the problem of gender inequality to this day. In addition, during to this research we have singled out the spheres of activity with which men are most often associated. There are politics, sports, business and public activities. Whereas women who despite the dominance of their image in everyday life, in the family, begin to compete with oppositional gender in the political and public spheres, in professional activities, etc. As for gender neutrality, it should be noted that gender-neutral vocabulary is just beginning to become widely used in mass media discourse. That can be explained by still existing certain stereotypes in the cultures of both countries. Currently, in the mass media of both languages, in order to maintain political correctness, there is a tendency to increase the lexical units denoting a person in general, without taking into account his sexual characteristics. By this way we have observed namely words that are neutral by definition, collective concepts, plural nouns, full and shortened doublets, neutral pronouns, neologisms with epicene endings, etc. *Value*. Also, gender studies contribute to the formation of a tolerant attitude towards men, women and non-binary people. Gender-marked vocabulary, used to denote new female images in politics, public life, etc., shows a positive shift in society regarding women's problems. On the other hand, there are so-called gender-inclusive words, certain grammatical constructions that allow non-binary people to feel comfortable in society.

1. Вступ

Гендерна проблематика, виникнення якої пов'язують із феміністським рухом щодо осмислення ролі жінки у суспільстві, досягнення рівних прав з чоловіками, наразі міцно увійшла в усі сфери людського знання. Інтерес вчених до відносин «чоловік – жінка», до небінарних людей, до їх інклюзії у різні галузі суспільного життя і надалі продовжує зростати, попри їх неоднозначному розумінню в сучасному соціумі.

У демократичних країнах, якими є Франція та Україна, значну увагу приділяють правам людини, свободі та рівності за національними, соціальними, статевими та віковими ознаками. Саме тому гендерне питання так швидко набирає обертів у суспільній, професійній, культурній і інших сферах діяльності людини, що знаходить своє відображення в засобах масової інформації як інструменті впливу на думки та переконання мільйонів.

Преса формує сучасну мовну картину світу, робить істотний внесок в конструювання гендеру, продукуючи певні гендерні установки жінок і чоловіків, приписуючи їм певні ролі, створюючи систему гендерних маркерів, мовних стереотипів, що згодом закріплюється в суспільній свідомості та у свідомості особистості, яка осмислює свою власну ідентичність.

Гендерна проблематика пронизує різні сфери наукового знання. Її суть розкривається у дослідженнях з психології, соціології, філософії, політики, педагогіки та інших галузях.

Поняття гендеру увійшло до лінгвістичної парадигми набагато пізніше, ніж до інших галузей науки, а саме в другій половині минулого століття. Люка Греко підкреслює слабкий вплив питання «гендеру» та «гендерних досліджень» у французькій науці про мову, попри те, що гендер протягом кількох років був у центрі публічних дебатів, політичних суперечок тощо [38, с. 11]. У Франції статевий вимір скоріше аналізували як один із факторів диференціації, залежно від віку, соціального становища чи географічного походження, але рідко в рамках теорії «гендеру» [30, с. 23]. Лише останнім часом починають з'являтися роботи, в яких автори, з одного боку, порушують проблему французької мови як інструменту формування гендерних упереджень, розбудови стереотипів, збереження нерівностей між статями, а з іншого, – пропонують альтернативи для більш інклюзивного

та рівноправного використання французької мови, зокрема, у медіа-комунікації [31; 32; 39].

Щодо української лінгвістики, то перші розвідки з цієї тематики стали проводитися в кінці 80-90-х років ХХ століття. Україна, як і багато інших країн, приєдналась до цього напрямку досліджень пізніше. Однак зацікавлення цією проблематикою настільки стрімко розвивалося, що обумовило появу нової галузі вітчизняного мовознавства – гендерної лінгвістики [5]. На сьогодні можна сказати, що розвиток гендерної лінгвістики в Україні є поступовим процесом, проте ця галузь набуває все більшої уваги і зацікавленості в академічному просторі. Так, наукові інтереси вітчизняних лінгвістів спрямовуються на дослідження репрезентації гендеру на матеріалі різних мов і різноманітних дискурсів: публіцистичному, аргументативному, політичному, сімейному, пісенному, художньому та інших. Визначається гендерний аспект комунікації та мовленнєвої поведінки, встановлюються особливості перекладу гендерно маркованої лексики тощо.

Проте, попри значну зацікавленість мовознавчої думки окресленою проблематикою, деякі особливості гендерної репрезентації залишаються поза увагою вчених, зокрема дослідження номінації гендеру, з одного боку, та виявлення ознак мовної інклюзивності, з іншого, у французьких і українських сучасних засобах інформації в порівняльному аспекті, чому і присвячено нашу наукову розвідку. Зважаючи на зазначене, **мета** роботи полягає у встановленні та порівнянні інклюзивних ознак французькомовних та українськомовних ЗМІ шляхом виявлення гендерно маркованої та гендерно нейтральної лексики мас-медійного дискурсу.

Досягнення поставленої мети зумовлює виконання низки **завдань**, а саме: встановити особливості мас-медіа як об'єкта гендерного дослідження; визначити поняття гендеру, гендерної ідентичності та інклюзивної комунікації; дослідити стратегії інклюзивної мови та інклюзивного письма; виявити гендерно марковану та гендерно нейтральну лексику в сучасних засобах масової інформації; порівняти особливості реалізації гендерної ідентичності в текстах французьких і українських ЗМІ.

Актуальність теми нашої роботи визначається підвищенням інтересом до проблем інклюзивності, гендерної коректності, постійно зростаючою роллю засобів масової інформації у світі, їхнім впливом на

формування у соціумі стереотипів чоловічої та жіночої мовленнєвої поведінки. Наукова розвідка знаходиться у сучасному руслі компаративних досліджень французького та українського мовознавства.

Мета та завдання роботи зумовили використання комплексу **методів і прийомів дослідження**. Зіставлення гендерно маркованих і гендерно нейтральних лексичних одиниць двох мов ґрунтувалося на принципах системного аналізу мовних явищ; зіставний метод застосовувався для виявлення типологічної схожості і відмінностей зазначених лексичних одиниць у текстах французького та українського мас-медійного дискурсу; лінгвістичне спостереження, узагальнення та наукова інтерпретація мовних фактів здійснювалися за допомогою аналітично-описового методу.

2. Поняття та стратегії інклюзивного письма

Проблема у відносинах між людьми різної статті набуває особливого динамізму, що обумовлено активною боротьбою у світі за встановлення демократичних норм та принципів. На сьогодні докладається багато зусиль для сприяння справедливого представництва у медіа питань стосовно гендеру, етнічної різноманітності, інвалідності тощо. Починаючи з кінця ХХ століття у суспільстві все більше просувається поняття інклюзивності (в політиці, освіті, мові тощо). Як зазначається в «Guide de communication inclusive: Pour des communications qui mobilisent, transforment et ont du style!» («Гід з інклюзивної комунікації: Для комунікації, яка мобілізує, трансформує і має стиль!»), інклюзія сама по собі є позицією, станом душі. Поняття інклюзивності базується на визнанні того, що кожна людина індивідуальна і сприймає світ не однаково, і що кожній людині апіорі належить право «доступності», яке є ключовим елементом ефективної комунікації [39]. Відтак, інклюзивна комунікація є певним засобом відображення нашого сучасного суспільства, в якому поважається та цінується різноманітність індивідів і їх відмінність один від одного, визнається важливість рівності та її забезпечення, аби жодна група не відчувала себе забутою, відстороненою чи небажаною, створюються умови для процвітання кожної людини, докладаються зусилля, спрямовані на дистанціювання від усіх форм дискримінації, уникнення упередженості й стереотипів [13, с. 368].

Прийняття інклюзивного спілкування соціумом сприяє підвищенню рівня комунікативної культури, усвідомленню сили мови та впливу слів і зображень на наше уявлення про реальність [20, с. 23]. Це означає розпізнавання стереотипів, які існують у мові, поширюються та підкріплюються нашим мовленням. Обумовлює намір та згоду поставити під сумнів певні узвичаєні правила мови, а відтак свідомо погодитися на використання інклюзивної мови [39].

І справді, інклюзивний підхід вимагає певного порушення норм та традиційних уявлень про мову. Як справедливо зазначає авторка дослідження «*La parité linguistique dans la francophonie*» («Лінгвістичний паритет у франкофонії») Валянтін Ело, інклюзивна мова вважатиметься хибною, такою що порушує, доти, до поки офіційні установи, академічна спільнота, освітнє середовище тощо, не відмовляться переглянути та змінити своє ставлення до цього питання [34, с. 32].

То що ж таке інклюзивна мова в гендерному аспекті? Інклюзивна мова, за допомогою якої здійснюється комунікація, містить в собі поняття та способи номінації представників обох статей; це мова, в якій існують засоби позначення не тільки чоловіків, а й жінок [6, с. 215]. Таке мовлення визнає відмінності між жінками та чоловіками, проте ставиться до них з позиції рівності. Воно уникає стереотипів і хибного ставлення щодо ролі жінок та чоловіків у суспільстві: дискримінації особистості, нормалізації певної гендерної поведінки або применшення представників певної статі [10].

Термін *gender* було введено до понятійного апарату науки в кінці 60-х років ХХ століття спочатку в галузях соціології та психології, а згодом він з'явився і в лінгвістиці в дослідженнях з прагматики й соціолінгвістики. Гендер як фактор, що враховує природну стать людини та її модель поведінки у соціумі, є однією з важливих характеристик особистості, що впродовж її життя певним чином впливає на усвідомлення нею своєї ідентичності й обумовлює ідентифікацію індивіда іншими членами суспільства [33, с. 8].

Отже, під поняттям гендеру розуміється змодельована в суспільстві та прийнята соціальними інститутами система цінностей, норм, моралі чоловічої та жіночої поведінки, стилю життя, ролей і відносин між особистостями різної статі, що набуваються ними в процесі соціалізації [4, с. 30].

У сучасній науці до сьогодні не існує єдиного розуміння поняття гендерної ідентичності. Вперше тлумачення терміна ідентичності зустрічається в роботі психолога Е. Еріксона, в якій вчений зазначає, що ідентичність спирається на сприйняття власної особистості, визначаючи ступінь своєї спорідненості з іншими людьми, при цьому вбачаючи свою унікальність та неповторність [36].

Щодо гендерної ідентичності, то в словнику гендерних термінів це поняття тлумачиться як «переживання власної відповідності гендерним ролям, тобто сукупностям суспільних норм і стереотипів поведінки, характерних для представників певної статі (або таким, що приписуються представникам певної статі суспільно-історичною чи соціокультурною ситуацією)» [23, с. 55]. За словами автора словника, гендерна ідентичність залежить більше від соціальних чинників, аніж біологічної природи людини. На цьому наполягають і автори статті «Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен» Т.В. Іванова та М.О. Карч, які зазначають, що гендерна ідентичність є «багатоконпонентним конструктом, що об'єднує в собі особистісні атрибути і переживання в їх зв'язку із зовнішніми поведінкою і актуальними соціокультурними умовами» [8, с. 31].

Поняття жіночності визначається як чисто біологічними, так і соціальними, культурними аспектами, що не завжди пов'язано з жіночою біологічною статтю. Жіночність (фемінність) як етична категорія означає сукупність якостей, які традиційно очікуються від жінки, а саме емоційність, ніжність, щирість, вірність [2].

Протилежністю жіночності є мужність (маскулінність) – поняття, яке включає в себе такі якості, як твердість характеру, стійкість, агресивність. Чоловіча ідентичність вимальовується у образі справжнього, сильного чоловіка, якому властиві індивідуалізм, незалежність, експансія [2].

Оскільки мова являє собою важливу частину свідомості людини, лінгвістичні гендерні дослідження розглядають не тільки вплив статі на її комунікативну поведінку, а й те, якими засобами володіє сама мова для створення гендерної ідентичності [19]. Ще у другій половині ХХ століття Робін Лакофф привернув увагу до проблеми «мовної нерівності», а саме відтворення в мові жінок та вживаній для опису жінок домінування, що здійснюється чоловіками над жінками:

«We will find, I think, that women experience linguistic discrimination in two ways: in the way they are taught to use language, and in the way general language use treats them. Both tend, as we shall see, to relegate women to certain subservient functions: that of sex-object, or servant; and that therefore certain lexical items mean one thing applied to man, another to women, a difference that cannot be predicted except with reference to the different roles the sexes play in society» [45, с. 46].

Про відображення в існуючій мовній системі підлеглого, другорядного становища жінки у суспільстві зазначає і українська дослідниця Ю. Маслова. Вона наголошує на тому, що мова, яка чітко структурована за статевою ознакою, до того ж, нерівномірно, значно спрямовує думки мовця та обумовлює його сприйняття [17, с. 292]. Використання гендеру в мові не тільки відображає нерівності між чоловіками та жінками в повсякденному житті, а й тим самим посилює їх, впливаючи на наративи та ідентичність обох статей [29].

Французькі лінгвістки Кандеа Марія та Верон Лаєлія, які відомі своїми дослідженнями у галузі історії жінок і гендеру, цікавилися тим, як французька мова використовувалася задля збереження нерівностей між статями. У своїй книзі «Le français est à nous! Petit manuel d'émancipation linguistique» («Французька належить нам! Малий посібник з мовної емансипації») авторки, виявляючи гендерні упередження, що існують у мові, пропонують альтернативи для більш інклюзивного та рівноправного використання французької мови [32].

З поняттям інклюзивної мови пов'язано і поняття інклюзивного письма. Мова знаходиться в постійному русі, вона розвивається, змінюється відповідно до використання її носіями та згідно з їх потребами. Не є винятком й інклюзивне письмо, яке також постійно зазнає певних трансформацій. Інклюзивне письмо має сприйматися як спільна жива практика, до якої звертається кожен, хто прагне змінити правила письма, усвідомлюючи нерівне представлення в сучасній мові окремих індивідів [22]. Зокрема, першою маніфестацією такого письма можна назвати фемінізацію назв професій.

На сьогодні існує багато стратегій і технік щодо використання інклюзії в письмі, як на матеріалі французької, так і на матеріалі української мови [21; 22; 39; 51]. Зокрема, автори «Guide de communication inclusive: Pour des communications qui mobilisent,

transforment et ont du style!» пропонують чотири головні стратегії інклюзивного письма.

Стратегія перша. Відмова від використання узагальнюючого чоловічого роду (*le masculin générique*).

Стратегія друга. Надання переваги нейтралітивам або обопільним термінам (*les termes épicènes*).

Стратегія третя. Стратегічне використання повних дублетів (*les doublets complets*) задля збільшення присутності жіночої статі у мовленні.

Стратегія четверта. Обмежене та помірковане вживання скорочених дублетів (*des doublets abrégés*) [39].

Трохи раніше, у 2017 році, про існування двох мета-стратегій інклюзивного письма писав Данієль Ельміжер [35]. З одного боку, це стратегія подвоєння і використання повних або скорочених дублетів, головною метою яких є нагадування про паритетне вживання як форми чоловічого роду, так і форми жіночого роду. З іншого боку, зменшення гендерних бінарних варіацій, що має нейтралізувати різницю між чоловічим і жіночим родом, і в решті-решт порвати з цією бінарністю шляхом застосування нейтральних форм або мовних інновацій.

З цими стратегіями перегукуються правила інклюзивного письма, запропоновані Жюлією Тіблен [51], яка з-поміж вже названих – використання повних і скорочених дублетів та відмова від узагальнюючого слова *homme* – пропонує і інші форми, зокрема, вживання неологізмів на кшталт *iel* ou *celleux*; так зване «правило наближеності», згідно з яким відбувається узгодження прикметника із найближчим іменником, наприклад, *les hommes et les femmes sont belles*; застосування алфавітного порядку під час перерахування, до прикладу, *l'égalité femmes-hommes*.

Українська громадська організація «Cedos» – аналітичний «Центр дослідження суспільства», яка працює над пошуком причин соціальних проблем і можливими способами їхнього вирішення, пропонує відображати на письмі реальність, в якій існують жінки, чоловіки та небінарні люди. З цією метою у 2018 році була впроваджена «Політика використання гендерованих закінчень», яка прописує форми, які слід уживати, та такі, що не варто, щоразу обґрунтовуючи доцільність використання тієї або іншої форми [21].

Все вище зазначене свідчить про широкий резонанс у соціумі та пильну увагу з боку різноманітних громадських організацій щодо

питання інклюзивності жінок і небінарних людей у різних сферах суспільного життя. Гендерна ситуація, що панує в соціумі, за словами Ю. П. Маслової, найкраще експлікується в сучасних ЗМІ, в яких, з одного боку, відтворюються певні уявлення та стереотипи щодо ролі та поведінки жінок і чоловіків, їх відносин, а з іншого – відбувається маніпуляція свідомістю реципієнта, нав'язуються певні життєві пріоритети, моделі поведінки тощо [18]. Таким чином, ЗМІ, приписуючи певні стереотипи мовленнєвої поведінки чоловікам, жінкам і небінарним людям, впливають на усвідомлення останніми своєї власної ідентичності.

Саме тому з'являється все більше наукових доробок, які є певними інструкціями впровадження та використання інклюзивної мови в засобах масової інформації. Наприклад, автори «Manuel d'écriture inclusive. Faites progresser l'égalité femmes-hommes par votre manière d'écrire» («Підручник з інклюзивного письма. Сприяйте рівності жінок-чоловіків вашою манерою письма»), виданого у 2016 році, наголошуючи на проблемах дискримінації у медіа-просторі та з метою уникнення стереотипів і збалансованого представництва різних ідентичностей, надають настанови та практичні поради щодо більш інклюзивної комунікації [47]. Наступного року колектив вітчизняних авторів видав підручник із гендерної теорії під назвою «Гендер для медій», в якому підкреслюється роль ЗМІ у гендерному реформуванні мови та пропонується перелік рекомендацій щодо дотримання гендерно паритетної мови в медіа [3].

Отже, на часі представити результати дослідження гендерної репрезентації, проведені на матеріалі сучасних французькомовних і українськомовних засобів інформації. Досліджуючи мовні засоби номінації гендеру у мас-медійному просторі, ми виявили як гендерно марковану так і гендерно нейтральну лексику.

3. Функціонування гендерно маркованої лексики в сучасних ЗМІ

Визначення поняття гендерно маркованої лексики й досі можна назвати відкритим. Дефініція та пояснення, що наводяться в сучасній лінгвістичній літературі, попри їх безумовну цінність, не є всеосяжними та не пропонують повної класифікації гендерно-маркованої лексики.

У граматиці марковане слово (*le marque*), яке стосується флексії (або словозміни), розуміється як будь-яка ознака, що пов'язана зі словом і дозволяє ідентифікувати його. Наприклад: рід (чоловічий/жіночий), число (однина/ множина), особа (третя особа однини/множини), час і спосіб (для дієслів), іноді функції (наприклад, для особових займенників) [43].

Гендерна маркованість тлумачиться як ознака або комплекс ознак, що дозволяють ідентифікувати мовну одиницю, яка належить до певної статі [5]. Філологиня А.П. Мартинюк уточнює визначення гендерно маркованих одиниць як тих, що тематизують основних актантів гендерно релевантної предметно-референтної ситуації [16].

Домінування так би мовити «маскуліної» гендерно маркованої лексики обурює прихильників руху за рівноправ'я, викликає невдоволення багатьох лінгвістів, і обумовлює використання такого поняття як «мовний сексизм». Наприклад, наявність у французькій мові звертань *madame/mademoiselle* релевантно значенню одруженої/неодруженої жінки, тоді як чоловік в обох випадках представлений лексею *monsieur*. Навіть, не зважаючи на офіційне вилучення у 2012 році слова *mademoiselle* з адміністративних документів, багато хто дотримується цієї відмінності, не обов'язково задля вказівки на цивільний статус жінки, але й досить часто аби натякнути на вікову різницю.

Сексизм, у якому звинувачують мову, виявляється, між іншим, у використанні узагальнюючого чоловічого роду, що відображає або посилює гендерні стереотипи. У французькій мові чоловічому роду приписується назва «гендерно немаркованого», тоді як жіночий є «гендерно маркованим». Жіночий рід завжди є похідною словоформою, утвореною від чоловічого шляхом певних морфологічних трансформацій [33].

Таке судження сформувалося під впливом Французької Академії, яка стверджує, що чоловічий рід має універсальне значення, тоді як жіночий позначає відмінність. Тобто, просувається ідея так званого «узагальнюючого», «нейтрального» або «немаркованого» чоловічого начала. Звідки і намагання Французької Академії протистояти ініціативам фемінізації французької мови [44].

Подібне явище характерно і для української мови, в якій соціальна нерівність, що існувала в суспільстві, обумовила використання імен-

ників чоловічого роду узагальнюючого значення. Відтак донині більш частотним є вживання чоловічого роду, який нібито стосується всіх людей загалом [22]. Наведемо кілька прикладів.

De mémoire d'homme, jamais un séisme n'avait secoué le sol du royaume avec autant de violence (Le Parisien, 10.09.2023) або *Une contamination répandue de l'homme au porc pourrait accélérer la mutation et le mélange des souches grippales existantes et provoquer des évolutions imprévisibles de la maladie* (Paris Match, 31.08.2023).

У наведених прикладах лексична одиниця *homme* позначає людину як вид та не має жодних інших маркерів, які б вказували на чоловічу або жіночу стать. За визначенням тлумачного словника Larousse одним із значень цього слово є таке: *l'espèce humaine considérée de façon générale* [43]. Проте, потрібно підкреслити, що загальнолюдський термін *homme* є все ж таки більше маскулінною категорією, ніж фемініною, і поняття *femme* лише формально сприймається як частина цієї дефініції. Саме тому у французькій мові спостерігається уподібнення термінів *людина* та *чоловік*, об'єднаних в понятті *homme*, наприклад: *Cet exil volontaire prend la forme d'une renaissance, loin du faux confort offert à l'homme occidental rivé à son canapé avec livraison de repas à la clé* (Le Figaro Magazine, 01.09.2023).

Це ж стосується й українського іменника *чоловік*, в якому два перших значення 1) *особа чоловічої статі, протилежне жінка*; 2) *одружена особа стосовно до своєї дружини*, що тлумачаться Словником української мови, превалюють над третім 3) *те саме, що людина* [25]. Як зазначається на електронному ресурсі «Словопедія», у науковому та публіцистичному стилях окреслилася тенденція розрізняти слова *людина* й *чоловік*. Тобто *чоловік* уживається на позначення одруженого або особи чоловічої статі. У решті випадків послуговуються іменником *людина*. Тоді як у розмовному стилі ці слова є взаємозамінними [14], наприклад: *Так, наразі в місті зафіксовано кілька випадків травмування людей через негоду. Зокрема, у Шевченківському районі дерево впало на людину. Медики намагалися реанімувати чоловіка, але від отриманих важких травм чоловік помер* (Українська правда, 28.10.2023).

У інших випадках чітко простежується гендерна маркованість іменника *homme* (*чоловік*), що зазначено у його тлумаченні словниками (наприклад, *être humain du sexe masculin* [43]) і легко розпізнається

у контексті: *À Nantes, un homme de 39 ans a été victime d'un infarctus en protégeant son fils de 6 ans qui portait un maillot ciel et blanc* (La Provence, 04.09.2023) або **Чоловік** – це кам'яна стіна, тверда опора та незламний захист! До тих пір, поки не побачить на термометрі 37.2 (Вечірній Київ, 08.01.2019).

Саме контекст (наявність у реченнях іменників *femme* і жінки, що протиставиться французькому іменнику *homme* і українському чоловіки) дозволяє інтерпретувати цю лексичну одиницю як людська істота чоловічої статі.

Ото ж, як видно з прикладів, іменники чоловічого роду в обох мовах можуть вживатися як для позначення особи чоловічої статі, так і для узагальнення, без вказівки на певну стать. Як зазначає І. Селезньова, перешкодою на шляху самореалізації жінки є андроцентризм (від грецької *andros* – чоловік), що диктує правила поведінки у суспільстві і призводить до того, що жінка зникає говорити про себе у чоловічому роді (*доцент, завідувач, лаборант* тощо), оскільки такі номінації звучать більш компетентно [22]. Як наголошують автори «Словника гендерних термінів», андроцентризм представляє собою не тільки картину світу, репрезентовану крізь призму чоловічого досвіду, але й «міцну статево ієрархію, де все жіноче мислиться та представляється, як «чуже», «інше» або взагалі не береться до уваги» [23, с. 10]. Така позиція підтверджується мовою ЗМІ, в якій усі агенти політичного і професійного життя номінуються іменниками чоловічого роду: *Lundi 4 septembre, lors de la journée réservée aux professionnels dans le grand centre des expositions de Munich, Michael Shu, directeur général de BYD pour l'Europe, a terminé sa présentation de la Seal en montrant un écran géant où le prix s'est affiché: 46 990 euros pour la version berline, avec 570 kilomètres d'autonomie affichée* (Le Monde, 10.09.2023) або **Кілька лідерів опозиційних партій** скасували свої запрошення, а **представники** уряду розглядають можливість відмовитися від участі у заході (Українська правда, 01.09.2023).

Беручи за основу класифікацію вчених І.О. Горошко та Н.М. Галузової [5] та дещо видозмінюючи її, ми в своєму дослідженні виявили два види гендерної маркованості: лексико-семантичний і граматичний. **Лексико-семантичним** є такий вид маркованості, коли гендерний компонент реалізується в лексичному значенні слова.

У французькомовному мас-медійному дискурсі поширені такі основні гендерно опозиційні пари лексем (в порядку частотності від найбільш уживаних до найменш) *homme – femme, père – mère, fils – fille, garçon – fille, frère – sœur, monsieur – madame, époux – épouse, mec – meuf, roi – reine, oncle – tante* тощо. Наприклад: *Il me semble qu'elles ont davantage d'intégrité, d'empathie, d'audace, de courage que beaucoup d'hommes. On devrait avoir beaucoup plus de femmes à la tête des Etats* (Paris Match, 21.07.2022). Слід відмітити, що у цьому прикладі слово *femme* має позитивну конотацію й асоціюється з такими чеснотами як чесність, чуйність, мужність. При цьому ці якості визнаються як переважними по відношенню до чоловіків.

Висловлювання, до складу якого входять лексеми *homme, femme* і інші, з невизначеним артиклем *un/une*, містять узагальнення – дескрипцію ні з окремим суб'єктом, а з усією гендерною групою, але при цьому мається на увазі будь-який її представник: *Oui, je pense que j'ai grandi sans cesser de penser à ce que signifiait «être un homme»* (Le Monde, 06.05.2019) або *Charlize Theron ne s'excuse pas d'être une femme et ne cherche pas à plaire à tout prix* (Paris Match, 28.01.2020). Як бачимо, у даних прикладах звеличується поняття *чоловік* і принижуються гендерна ідентичність *жінки*.

У наведеному нижче прикладі представлено цілих три іменники на позначення статі. Французький іменник *mère* є жіночим гендерно-маркованим, і відповідно до тлумачного словника означає *femme qui a mis au monde ou qui a adopté un ou plusieurs enfants* [43], тоді як іменники *père* і *frère* є чоловічими гендерно-маркованими: *père* тлумачиться як *homme qui a engendré ou qui a adopté un ou plusieurs enfants*, французький іменник *frère* має визначення *personne de sexe masculin née du même père et de la même mère qu'une autre personne* [43]. Наприклад: *Né en 1934 à Hjøggbøle, austère paroisse du Nord, il grandit dans un décor bergmanien avec le souvenir d'avoir hérité du lit destiné à son frère mort à la naissance, de l'absence d'un père décédé alors qu'il n'avait pas un an, de sa mère qui le pousse à inventer des péchés à confesser* (Paris Match, 26.04.2020). У даному уривку представникам чоловічої статі відводиться нейтральна роль, тобто згадується сам факт їхнього існування, тоді як жіноча стать, номінована словом *мати*, уподібнюється зі словом *гріх*.

Упереджене ставлення до жіночої статі вимальовується і в наступному прикладі, де, в першому випадку, жінка репрезентується як *мату доньки*, тим самим підкреслюється її першочергова репродуктивна функція, а в другому випадку, як *вродлива і блискуча жінка*, що стереотипізує її як сексуальний об'єкт: *Je me sépare finalement de la mère de ma fille, que j'élève en garde alternée. Quelques années plus tard, alors que je suis inscrit sur un petit site de rencontre, je fais la connaissance d'une femme belle et brillante, et en quelques semaines on tombe très amoureux* (Le Monde, 10.09.2023).

Іншим прикладом андроцентризму є речення, в яких місце жінки в суспільстві пов'язується з родиною, хатньою роботою, неспроможністю займати високі посади, займатися політичною діяльністю тощо: *Avant de s'engager en partenariat avec un célèbre créateur de luxe italien, ce fils d'une femme de ménage a ainsi demandé à aller visiter l'usine pour s'assurer que les méthodes de travail et le quotidien du personnel correspondaient à ses valeurs* (Le Parisien, 10.09.2023) або *Bernard Tapie a toujours souligné l'importance de sa femme à ses côtés. «C'est elle le vrai dur de la famille», dirait-il d'elle* (Le Parisien, 10.09.2023).

Подібне позиціонування жінки характерно і українським ЗМІ, наприклад: *Він був незламний духом, піклувався про ближніх, а особливо любив свою маму Ірину та бабусю Оксану. Літня жінка всю свою любов вклала у виховання єдиного внука* (Українська правда, 24.01.2023) або *Коли чоловік із залу перебив президента, Зеленський відповів: «Ви ж не жінка. Ви ж людина серйозна»* (Українська правда, 02.03.2020).

Такій жінці протистоїть чоловік, здатний обіймати будь-які посади, адже в контексті бізнесу й політики зустрічаємо здебільшого звороти зі словом *homme*: *homme politique, homme d'affaires* тощо: *C'est par ces mots du philosophe et homme politique italien Antonio Gramsci (1891–1937) que l'on peut définir les contours de la crise organique que traverse le capitalisme depuis le début des années 2010* (Le Monde, 10.09.2023) або *La série qui sort mercredi 13 septembre sur Netflix, sobrement baptisée «Tapie», relate en sept épisodes de cinquante minutes la vie de l'homme d'affaires décédé le 3 octobre 2021 à l'âge de 78 ans* (Le Parisien, 10.09.2023).

Заради справедливості слід відмітити, що останнім часом в ЗМІ почастишали випадки вживання зворотів *femme politique* і *femme d'affaires*,

наприклад: *À la sortie de son Master 2 en Management des réseaux, c'est dans une entreprise de chocolat que la femme politique au carré blond signe son premier contrat en 2011 comme chargée de communication* (Madame Figaro, 27.07.2023) або *Le 8 juillet, Rikkie Valerie Kolle, mannequin transgenre de 22 ans, a été élue Miss Pays-Bas. Elle représentera dans quelques mois son pays à l'élection de Miss Univers, un concours justement racheté l'an dernier par... une femme d'affaires transgenre* (Le Figaro, 13.07.2023) і навіть нами було виявлено лексеми *responsable politique* і *politicienne*: *En 2022, qui pourrait encore envisager de commenter le physique d'une responsable politique plutôt que son propos?* (L'Humanité, 09.01.2023) або *L'élue de 37 ans a remplacé Isabelle Rome au poste ministre déléguée, chargée de l'Égalité entre les femmes et les hommes. Celle qui n'était pourtant pas vouée à devenir politicienne doit sa place à plusieurs années de travail acharné* (Madame Figaro, 27.07.2023)

Однак, більш поширеними є словосполучення *femme en politique*, *femme qui fait de la politique* тощо, коли йдеться про жінок, що беруть участь у політичному житті країни: *Etre une femme en politique, en France, c'est toujours un combat* (L'Humanité, 09.01.2023).

Говорячи про українські мас-медіа, слід зазначити, що найпоширенішими гендерно маркованими одиницями є такі пари як *чоловік – жінка*, *хлопець – дівчина*, *хлопчик – дівчинка*, *пан – пані*. Наприклад: *Згідно з наявними даними, сотні дівчаток і хлопчиків помирають або зазнають поранень щодня, – Генеральний секретар ООН Антоніу Гутерріш виступив із жорсткою критикою військової операції Ізраїлю в секторі Гази* (Дзеркало тижня, 07.11.2023).

Досить частотною останнім часом стає лексема *леді*, зокрема у словосполученні «*перша леді*». Наприклад: *Ще сотні отримали травми, які пронесуть через все життя, – перша леді України Олена Зеленська на полях Генасамблеї ООН, під час спеціального заходу «Боротьба за майбутнє, українські діти у війні»* (Дзеркало тижня, 20.09.2023) або ж слово *пані* може використовуватися перед назвою професії чи найменування певного виду діяльності, позначеного іменником чоловічого роду, наприклад: *Пані посол наголосила, що запит адміністрації Джо Байдена – це лише попереднє бачення бюджетних видатків, яке для остаточного затвердження має бути підтримане Конгресом* (Дзеркало тижня, 22.10.2023).

На відміну від французькомовних видань в українських ЗМІ, особливо у жіночих, частіше зустрічаються терміни спорідненості. Найпоширеніша лексична пара *чоловік – дружина*, рідше зустрічаються найменування *наречений – наречена*, *батько – мати*, *брат – сестра*, *бабуся – дідусь*, *тітка – дядько*. Наприклад: «*Впадати у відчай стало звичною справою*»: історії жінок, які чекають **чоловіків** з полону (Українська правда, 26.01.2023) або *Ведучими свята стануть експрезидент США Барак Обама і його дружина, Мішель Обама* (Vogue, 06.05.2020). Український іменник *дружина* номінує одружену жінку стосовно до свого чоловіка [25], тоді як іменник *чоловік* має два значення – *особа чоловічої статі*, *протилежне жінка* або *одружена особа стосовно до своєї дружини* [25] – які в обох випадках є чоловічими гендерно маркованими.

До лексико-семантичного виду гендерної маркованості можна віднести і деякі власні іменники, а саме імена та прізвиська, в тому випадку, коли вони несуть інформацію про гендерну приналежність. Однак для вірного тлумачення гендерної приналежності власних імен іноді необхідним є контекст. Так, наприклад: *La blonde Sacha, par contraste, a la douceur d'un dessin de Mary Blair, directrice artistique des plus belles années Disney* (Le Monde, 01.06.2020) або *A bonné aux controverses, l'acteur britannique Sacha Baron Cohen s'est de nouveau fait des ennemis, à domicile cette fois, à Grimsby, cité portuaire du Lincolnshire, éponyme de son prochain film actuellement en tournage* (Le Monde, 15.07.2014).

У цих двох випадках зустрічається ім'я *Sacha*, яке може бути як жіночим, так і чоловічим. Гендерна маркованість цих слів уточнюється прикладкою. У першому прикладі це іменник жіночого роду *blonde*, а в другому іменник чоловічого роду *acteur*.

Те ж саме стосується і української мови, де стать особи з іменем *Саша* визначається прикметником: *Семірічна Саша Паскаль з Одеської області вперше після втрати ноги і встановлення протезу взяла участь у змаганнях з художньої гімнастики* (Дзеркало тижня, 04.06.2023).

Зустрічаються і такі випадки, коли неможливо встановити стать людини за її іменем, наприклад: *Обкладинки створювали відомі українські ілюстратори та художники: Саша Чічкан, Мітя Фенечкін, Нікіта Кравцов, Аня Пилипчук, Уляна Балан* (Дзеркало тижня, 02.08.2023).

Прізвище Чічкан може належати як дівчині, так і хлопцеві, що унеможливило ідентифікацію особи за статтю.

Все частіше на сторінках ЗМІ зустрічаються так звані повні дублети, а саме лексичні пари іменників в однині або в множині, об'єднані за допомогою сполучників *et* (і) / *ou* (або) чи дефісу. Це послідовне використання термінів жіночого і чоловічого роду для позначення присутності чоловіків і жінок у змішаній групі є ефективним способом аби підвищити видимість жінок у тексті, а відтак підкреслити і їхню роль в суспільстві: *Grâce à de nombreux témoignages d'hommes et de femmes qui risquent leur vie en se battant contre l'obscurantisme, les journalistes nous plongent dans le quotidien d'Iraniens épris de liberté* (Le Parisien, 10.09.2023) або *Крім того, вона зазначила, що ще нід час третього Саміту перших леді та джентльменів у Києві Україна домовилася з Канадою про новий вид співпраці – медичне партнерство між лікарнями* (Дзеркало тижня, 23.09.2023).

Автори «Guide de communication inclusive» запропонували правила, що регулюють порядок вживання дублетів. Насамперед, вони зазначають, що порядок розміщення термінів дублета може змінюватися навіть в одному тексті й не повинен бути однозначним і остаточним. Пропонуються такі дві стратегії: 1) віддається перевага переліку термінів у алфавітному порядку, що дозволяє чергувати чоловічий і жіночий рід у дублетах і дає змогу порушити імпліцитне правило чоловічого, яке завжди передує жіночому; 2) у разі необхідності узгодити прикметник або дієприкметник, пропонується розташовувати іменники дублета в такому порядку, який дозволяє дотримуватися правила наближеності до чоловічого роду, тобто розмістити чоловічий іменник якнайближче до прикметника або дієприкметника, щоб уникнути невідповідності в узгодженні [39].

Аналіз ілюстративного матеріалу дозволив нам виявити доволі часте застосування в сучасних ЗМІ правил алфавітного порядку в розміщенні термінів дублета. Наприклад: *Dramatiques enfin en matière d'inégalités femmes-hommes. A l'heure où le sujet de la place des femmes prédomine dans le débat politique et médiatique, l'éviction des lycéennes des parcours scientifiques renvoie la situation des femmes à une période antérieure à leur émancipation économique* (Le Monde, 10.09.2023) або *Cette nomination était très attendue, car le président Macron avait fait de*

l'égalité entre les femmes et les hommes la grande cause de son premier mandat présidentiel (Public Sénat, 30.12.2022).

Говорячи про гендерно марковану лексику, слід також зазначити, що ми виявили в ЗМІ обох мов фразеологічні одиниці, стійкі сполучення, значення яких співвідносяться з певною статтю. Наприклад: *Il a préconisé une assistance éducative pour l'aider à faire face à la «carence massive de la fonction paternelle» chez cette jeune fille élevée par sa mère, femme au foyer Algérienne qui ne lit pas bien le français, seule avec trois enfants* (Le Parisien, 04.09.2023) або *Vargas était un militaire, un homme de devoir, un fonctionnaire loyal et réservé, pris dans un événement exceptionnel, cerne Robert Pledge* (Le Monde, 10.09.2023).

Різним статям у певній культурі приписуються якійсь норми, оцінка, формуються стереотипи, які визначають гендерну поведінку індивідів і репрезентуються в мові у вигляді стійких словосполучень. У ході дослідження було виявлено два найпоширеніші різновиди таких виразів: на позначення професій або іншої діяльності (*le maître des herbes, la femme-canon, un raconteur de blagues, la passionnée des mots et du verbe, les petites ménagères, la fée du logis, travailleuse de sexe, un bon professionnel, водій у спідниці, нежіноча професія*), та ті, що надають додаткової конотативної характеристики людині (*le sexe faible, le sexe fort, une fille facile, un monsieur Tout-le-Monde, une belle endormie, жінка-богиня, мати-героїня, господар свого слова, секс-гігант, почесний громадянин, чоловік – глава сім'ї*), причому в обох мовах найбільш частотними є саме експресивно-оціночні сталі вирази. Наприклад: *Et qu'être un homme entier, ça ne tient pas qu'aux seuls critères physiques* (Ouest-France, 13.11.2018) або *Хлопці настільки вслухалися в кожне його слово, і коли сказав, що справжній чоловік має бути організований, у формі, підтягнутий, хлопці почали одягати піджаки і вирівнювати спини* (День, 21.01.2015).

Як зазначають автори підручника «Гендер для медій», відсутність егалітарності між чоловіками і жінками, а також «подвійні стандарти» стають більш очевидними, якщо порівняти епітети, з якими поєднуються слова жінка і чоловік. Наприклад, вислів «жінка легкої поведінки» не має чоловічого еквіваленту, тобто виразу «чоловік легкої поведінки» не існує, здебільшого, він розглядатиметься як мовна аномалія [3, с. 121].

Спираючись на різноманітні класифікації гендерних стереотипів, запропоновані зарубіжними та вітчизняними науковцями [12; 26; 34; 42], а також досліджуючи ілюстративний матеріал сучасних ЗМІ, ми виокремили найчастотніші образи, які приписуються жіночій статі. Найпоширенішою роллю жінки є «мати-берегиня», що ототожнюється з її здатністю народжувати та виховувати дітей, вести домашнє господарство, займатися побутом тощо. Такий образ найчастіше номінується як *мати, мама, бабуся, господиня, Єва, слабка стать, la maman, la mère, la petite ménagère, l'épouse, la conjointe, femme au foyer, le sexe faible*. Цій ролі протиставиться роль «старої диви», тобто незаміжньої жінки.

Друге місце за частотністю вживання належить жінці, що виступає сексуальним об'єктом з її привадами, сексапільністю, спокусливістю тощо, і репрезентується лексемами *іграшка, спокусниця, секс-бомба, світська левиця, Барбі, жертва моди, модель, принцеса, la putain, une belle endormie, la sirène, la séductrice, la sorcière, la déesse*. Такий ролі протилежна роль «синьої панчохи», яка зневажає своїм зовнішнім виглядом і не приваблює чоловіків.

На сьогодні, з огляду на воєнну ситуацію, що панує в нашій країні, сформувався образ жінки-воїтельки – *захисниця, амазонка* – який за частотою вживання посідає третє місце.

Близьким до цього образу є образ *залізної леді*, який найбільш характерний для жінок-політикинь, громадських активісток або ділових жінок. Таким жінкам приписується нежіноча суворість, жорсткість, рішучість і самовпевненість.

Щодо чоловіків, то це завжди *сильна стать, супермен*, який здатний все опанувати, подолати, займати будь-які посади, буди *годувальником* в родині тощо. Наприклад: *Cela ne plaisait pas à mes parents. Le fait, toutefois, de gagner ma vie très tôt, grâce aux fumetti, les a convaincus que j'avais pris la bonne voie. Ils ont ensuite découvert des interviews de moi dans la presse locale et nationale, à la télévision, et ont pu constater que j'étais un «bon professionnel».* (Le Monde, 10.09.2023)

На останок хочеться зазначити, що існують певні звороти з негативною конотацією і на позначення чоловіків. Проте, цікавим є той факт, що у більшості випадків така конотація зумовлюється перенесенням назв жіночої статі на чоловічу, наприклад: «*як баба*», «*мату-син синок*» тощо.

Другий вид гендерної маркованості – **граматичний** – репрезентується за допомогою граматичної форми чоловічого або жіночого роду.

Як показало дослідження, до граматичного виду можуть належати слова різних частин мови, з-поміж яких найбільш продуктивними в обох мовах виявилися іменники, дієприкметники та прикметники, а також дієслово в українській. Так, гендерною маркованістю у французькій мові позначені дієприкметники минулого часу, наприклад: *M. Prigojine est **mort** dans un accident d'avion le 23 août, quelques jours après sa dernière rencontre avec M. Sytyi* (L'Opinion, 25.09.2023) або *Ségolène Royal est **venue** sur le plateau de Cyril Hanouna lancer sa rubrique, «Ségolène explique», consacrée ce jeudi à l'inceste* (Le Parisien, 15.09.2023).

Як бачимо з прикладів, маркованість виражається дієприкметником минулого часу (*le participe passé*), який входить до складу деяких складних минулих часів. Тобто лише незначна кількість часів у французькій мові мають гендерну маркованість. У наведених прикладах дієприкметник *venue* є жіночим гендерно-маркованим дієприкметником, так як має закінчення *e*, що вказує на жіночу стать, тоді як дієприкметник *mort* має гендерний маркер чоловічого роду. В українській мові належність мовця до певної статі виражена експліцитно (неможливо без контексту визначити рід лише в множині), наприклад: *У липні минулого року **нішов** у армію добровольцем попри те, що був звільнений від служби за станом здоров'ям», – розповів мер Ірпеня Олександр Маркушин* (Вечірній Київ, 10.11.2023).

Іншою поширеною частиною мови, яка має гендерні ознаки в обох мовах, є прикметник завдяки своїй граматичній властивості змінюватися за родом. Наприклад: *Il est officiellement devenu le plus **bel** homme de la région «Loire Atlantique»* (Ouest-France, 24.02.2016) або *On y retrouve comme aux premiers jours tous ses meilleurs copains, Manu, Hugo ou l'expressif Vomito, et bien sûr la **belle** et **indifférente** Nadia, sans oublier sa sœur Zizi (née peut-être après l'exposition sur «Titeuf et le zizi sexuel», au succès européen)* (Le français dans le monde, Septembre-October, 2023) та *Клопотенко – харизматичний і веселий, тому не скаржився на брак жіночої уваги* (Газета по-українськи, 04.12.2022).

Гендерна маркованість в обох мовах властива також і займенникам, як частині мови, що має категорію роду. Все частіше можна зустріти в

засобах масової інформації повні дублети, які виражені означальними або вказівними займенниками. Наприклад: *Un verre du souvenir sera organisé dans la continuité pour celles et ceux qui souhaitent se retrouver autour de lui* (Le Monde, 10.09.2023) або *Nous savons toutes et tous ce qu'est une pomme. Micheline Louis-Courvoisier, historienne, vice-rectrice de l'Université de Genève* (Le Temps, 11.09.2023). Як видно з прикладів, саме категорія роду, що обумовлює вживання характерних для певного роду закінчень, вказує на гендерну приналежність, до того ж, надає певної оцінної характеристики.

До цього виду гендерної маркованості слід віднести також іменники, які номінують людей за професіями або за «непрофесійною діяльністю». Було встановлено, що з-поміж іменників на позначення назв професій переважна більшість є чоловічими. Така цифра пояснюється, з одного боку, вживанням узагальнюючого чоловічого роду, а з іншого, правилами формування множини, адже коли йдеться і про чоловіків, і про жінок, використовується чоловіча форма множини. Наприклад: *Plusieurs milliers de praticiens libéraux ont manifesté jeudi dans les rues de Paris pour demander une hausse sensible de la tarification de la consultation, aujourd'hui à 25 euros* (Le Figaro, 16-17.09.2023) або *УП-дискусії – новий спосіб спілкування з читачами Клубу УП у закритому форматі. Під час обговорення читачі «Української правди» разом з експертами та модератором дискутують, відповідають на різні питання в межах тематики та діляться своїм досвідом* (Українська правда, 28.02.2023).

Категорія жіночого роду зберігається у множині та репрезентується за допомогою відповідних закінчень тоді, коли йдеться виключно про представниць жіночої статі. Наприклад: *Pire, celui des bachelières scientifiques a diminué de 60 % alors que les professionnels de l'industrie, du conseil, du numérique, de l'ingénierie et de la haute technologie demandent plus de personnes qualifiées en sciences et s'inquiètent de la trop faible présence des femmes* (Le Monde, 10.09.2023) або *Фанатка виконавця Артема Пивоварова розв'язала йому шнурівки під час виступу. Він вчасно це помітив і нахилився, аби зав'язати шнурівки. Тоді ж прихильниці кинулися до нього, аби отримати автограф* (Газета по-українськи, 24.02.2023).

Наступні приклади наочно доводять переважне вживання в обох мовах узагальнюючого чоловічого роду в однині та в множині. Так,

у багатьох контекстах *médecin* «лікар» зазвичай асоціюється з чоловіками, хоча медичні працівники можуть бути будь-якої статі. Наприклад: *Effectuer une nouvelle prise de sang, une échographie, puis prendre rendez-vous chez un médecin ou une sage-femme: la conseillère lui a expliqué les prochaines étapes, ainsi que les méthodes d'interruption volontaire de grossesse (IVG), instrumentale ou médicamenteuse* (Le Monde, 31.10.2023) або *Malgré le contrôle politique du Hamas sur Gaza, un grand nombre de médecins et de fonctionnaires qui compilent les statistiques ne sont pas affiliés au mouvement islamiste* (L'Opinion 31.10.2023).

Подібне явище спостерігаємо і в українській мові стосовно лексеми лікар. Попри все більш частотне використання слова *лікарка* в однині, у множині вживання такої словоформи є поодиноким. Натомість, поширеним є *лікарі* на позначенні медичних працівників обох статей. Наприклад: *Лікарка Катерина Сотникова, мама чотирирічного Юри із Запоріжжя, який помер через крововилив у мозок на початку липня, розповіла, як наважилася на трансплантацію серця сина, щоб врятувати життя іншій дитині* (Дзеркало тижня, 15.07.2023) або *На медичному ЗНО ввіймали двох молодих лікарів, які погодилися за гроші складати іспити за інших. Як недоброчесні лікарі, що прийшли замість студентів, пояснюють свій вчинок...?* (Дзеркало тижня, 30.10.2021). З цього прикладу видно, що, навіть попри вживання іменника *лікарки*, який чітко номінує жіночу стать, в наступному реченні використовується узагальнююче слово *лікарі*, хоча і йдеться про тих самих людей.

Використання узагальнюючого чоловічого роду на позначення професій справді може похитнути впевненість жінки щодо її фахових здібностей на певній посаді. Низка досліджень, проведених лінгвістами Стаут і Дасгапта, показує, що неекспліцитність назв професій (*лікар, адвокат, нотаріус, водій* тощо) часто перешкоджає жінкам починати певну кар'єру, навіть попри потенційні можливості останніх [50].

На сьогодні той факт, що жінки все частіше обирають професії, які вважалися суто «чоловічими», зумовлює відображення цього явища в мові й вимагає створення відповідних найменувань, а саме назв професій жіночого роду. Суттєве значення для розвитку гендерної рівності, зокрема в Україні, мала постанова Кабінету Міністрів України від 22.05.19 року, якою схвалено «Питання українського правопису», де

закріплюється використання в офіційно-діловому мовленні фемінітивів на позначення професійної діяльності жінок [15]. Натомість, у французькій мові, зокрема, у Франції, таке прагнення гендерної паритетності у мові не знаходить схвальності ані з боку Французької Академії, ані з боку граматистів, ані з боку законодавців, особливо, чоловічої статі.

Як зазначає І. Селезньова, з огляду на те, що ринок праці гендерує суспільство, слова, які номінують професії жінок, «створять дійсність і визначають значимість жінки для суспільства», а відтак, «ширше вживання фемінітивів в офіційних документах ... сприяло би вкоріненню рівності між чоловіком і жінкою» [22].

Попри вживання в нашій науковій розвідці слова фемінітив, фемінізація, не можемо не погодитися з авторкою дослідження «La parité linguistique dans la francophonie» Валянтін Ело, яка наполягає на проблематичності і некоректності вживання терміна «фемінізація» (*féminisation*), що живить ілюзію французьких граматистів щодо вторинності жіночого роду, похідного від чоловічого. Натомість, авторка пропонує вживати термін «демаскулінізація» (*démasculinisation*) як ідею просування паритетності обох родів у мові [34, с. 2].

Останніми роками французька та українська мови, особливо, їх розмовний варіант, все більше насочуються новими словами жіночого роду на позначення професій, які раніше вживалися тільки в чоловічому роді. Такі номінації дедалі частіше зустрічаємо в медіа обох мов, наприклад: *acteur – actrice, avocat – avocate, candidat – candidate, créateur – créatrice, député – députée, écrivain – écrivaine, pharmacien – pharmacienne, politicien – politicienne, présentateur – présentatrice, président – présidente, sénateur – sénatrice*; *авторка, аптекар – аптекарка, бригадир – бригадирка, бухгалтер – бухгалтерка, дизайнер – дизайнерка, директор – директорка, доцент – доцентка, експерт – експертка, копірайтер – копірайтерка; майстер – майстриня, підприємець – підприємця, політик – політикиня, прем'єр – прем'єрка, продавець – продавчиня, службовець – службовиця, фахівець – фахівчиня тощо.*

Наведемо кілька прикладів таких новотворів: «*Pour sept des huit infractions reprochées à mes deux clients, je n'ai aucune précision*», *a insisté Me Marie Dosé, l'avocate de Julien Le Guet et de Basile Dutertre*

(Le Parisien 10.09.2023) або *Світлані Яковенко було 48. Вона залишила посаду бухгалтерки, якою успішно працювала 18 років, і стала копійрайтеркою* (Українська правда, 06.02.2023).

Є й такі випадки, коли на позначення однакової професії зустрічаються різні словоформи. Так, у французькомовних ЗМІ дедалі частіше уживається фемінітив *chefe*, хоча в розмовному мовленні більш уживаним є *chefesse*, наприклад: *Née au Brésil près de Rio de Janeiro, elle est devenue dans la capitale française l'une des cheffes les plus remarquées du moment avec une cuisine au naturel, joyeuse et gourmande* (Le français dans le monde, Septembre-October, 2023).

Попри широке використання в українських ЗМІ лексеми адвокатка, наприклад, *За словами адвокатки Наталії Мальгіної, посвідка на проживання була надана всій родині щонайменше на рік на підставі права дружини на навчання* (Дзеркало тижня, 28.08.2023), нами було виявлено один випадок уживання слова адвокатеса: **Адвокатеса** та заступниця виконавчого директора «Центру протидії корупції» Олена Щербан в ексклюзивному коментарі розповіла про плюси та мінуси документу (Дзеркало тижня, 14.06.2021).

Громадська організація «Cedos», про яку вже йшлося вище, запропонувала до використання цілий список фемінітивів, переважно кількість з яких нам не вдалося, сподіваємось, поки що, виявити в ЗМІ. Цікавим, до прикладу, є рекомендоване до вживання слово босса, що відповідає чоловічому босс [21].

Той факт, що фемінітиви спочатку з'являються в усному мовленні, а потім закріплюються на шпальтах газет і журналів, призводить до появи варіацій у номінації однієї і тої самої «жіночої» професії. Наприклад, в українській мові чоловічому іменнику *актор* відповідає два іменники жіночого роду *актриса* та *акторка*, перший з яких утворений під впливом російської мови. Порівняйте: *Голлівудська актриса та посол доброї волі ООН Анджеліна Джолі завітала до України* (Українська правда, 30.04.2022) та *Ірма Вітовська, українська акторка театру та кіно – нова героїня проєкту Романа Кравця «ДИВИСЬ»* (Українська правда, 30.05.2023).

Парою до французького слова *auteur* нами було виявлено дві словоформи *autrice* і *auteure*, наприклад: *À la tête de cette communauté, une autrice anglaise du nom de Miranda Gray, qui se présente comme*

l'«*initiatrice*» du procédé (Le Monde, 07.10.2023) та *Elle est, aux côtés des sénatrices Alexandra Borchio Fontimp, de Laurence Cohen et Laurence Rossignol, la coauteure d'un rapport qui a défrayé la chronique le 27 septembre 2022: «Porno: l'enfer du décor»* (Public Sénat, 30.12.2022).

Варто відмітити, що серед професій, що номінують жіночу стать, все частіше зустрічаються такі, які репрезентують активну участь останньої у «великій політиці». Наприклад, у французькомовних ЗМІ: *Parité. L'année 2022 marque un progrès dans l'obtention par certaines élues de fonctions de premier plan. Même si le sexisme recule, être députée ou sénatrice conduit toujours à des efforts supplémentaires pour se faire entendre* (L'Humanité 09.01.2023) або *Interrogée à ce sujet mardi 30 août en conférence de presse, la vice-première ministre canadienne, Chrystina Freeland, a souligné que cette décision n'était pas politique* (Libération, 30.08.2023) та в українськомовних: *В Оттаві, перша леді зустрілася з очільницею Міністерства психічного здоров'я та залежностей Канади Ярою Сакс і міністеркою у справах ветеранів і заступницею міністра національної безпеки Канади Джинет Петімпас Тейлор* (Дзеркало тижня, 23.09.2023) або *Ексочільниця МОЗ Зоряна Скалецька стала депутаткою Київради замість втікача Трубіцина, – депутатка Ксенія Семенова* (Дзеркало тижня, 01.06.2023).

Другими за уживаністю виявилися іменники, що позначають категорію «непрофесійна діяльність», з-поміж яких відводиться значне місце лексичним одиницям, які номінують участь у громадському житті, побут, дозвілля, відпочинок тощо (*blogueur – blogueuse, collectionneur – collectionneuse, maître – maîtresse; amateur – amatorka, виборець – виборчиня, господар – господиня, кар'єрист – кар'єристка, член – членкиня* та інші).

Слід зауважити, що контекст побуту і дозвілля більш характерний для зображення жінок, тоді як чоловічі образи в домашній обстановці або на відпочинку зустрічаються вкрай рідко. Наприклад, у французькомовних ЗМІ: *C'est l'une des innombrables expositions du très convenu 50e anniversaire de la mort de Picasso, mais c'est loin d'être la moins utile. Elle met face à face l'écrivaine, critique et collectionneuse Gertrude Stein (1874–1946), venue de Californie à Paris au début du XXe siècle, et Picasso (1881–1973), qui fut l'un de ses proches amis et son portraitiste, et qu'elle défendit par ses achats avant qu'il ne devienne célèbre et trop cher*

pour elle (Le Monde, 10.09.2023) та в українськомовних: Українська мовознавиця, педагогиня, науковиця, **блогерка**, політикиня та громадська **діячка** Ірина Фаріон втратила в черговий скандал (Дзеркало тижня, 02.10.2023) або Шведська **екоактивістка** Грета Тунберг приїхала в Україну й зустрілась із Зеленським. Грета є **членкинею** Міжнародної робочої групи щодо екологічних наслідків війни в Україні та під час візиту до Києва брала участь в обговоренні наслідків підриву Росією Каховської ГЕС (Українська правда, 29.06.2023).

Варто відмітити, що порівнюючи французькомовний і українськомовний ілюстративний матеріал, ми виявили більшу частку різноманітних фемінітивів саме в українських ЗМІ. Меншу їх кількість у французьких ЗМІ можна пояснити все ж таки певним гальмуванням процесу фемінізації з боку Французької Академії, граматистів тощо.

Більш частотними в обох мовах стають випадки вживання повних дублетів, в яких почергово використовуються назви професій або іншої діяльності обох родів. Наприклад: *Nettement plus de la moitié de ceux que peut apercevoir de sa place **le voyageur ou la voyageuse** qui les observe* (Le Temps, 29.06.2018) або *Крім цього, експертки й експерти нададуть рекомендації щодо налагодження процесу участі та залучення **жителів і жительок** у громаді* [21].

В українському виданні нами також було виявлено рекламу щодо найму на роботу, в якому автори підкреслили своє егалітарне ставлення до жінок і чоловіків, наприклад: *ТаблоID шукає **автора/авторку SEO-матеріалів*** (Українська правда, 23.10.2023).

Ще однією стратегією, покликаною сприяти гендерній інклюзивності письма, є вживання так званих обопільних слів (*termes épicènes*), тобто слів, які мають однакову форму у жіночому та чоловічому родах. В обох мовах, окрім іменників, які чітко розрізняють стать особи завдяки їхній граматичній формі, існують лексичні одиниці, які можуть номінувати представників обох статей. Як ми вже бачили, більшість назв професій є обопільними, і лише за допомогою детермінативів (артиклів, присвійних або вказівних прикметників) чи завдяки узгодженню з прикметниками або дієприкметниками ми можемо визначити стать особи.

До прикладу назвемо слово *collega/collègue*, гендерна приналежність якого визначається або прикметниками (в українській мові) або

завдяки артиклю (у французькій мові), наприклад: *Два наймолодші прем'єри світу: Гончарук похизувався фотографією з Давосу зі своєю фінською колегою Санною Марін* (Українська правда, 21.01.2020) та *La soirée commence étrangement: Johar arrive en retard, l'esprit préoccupé par une extraordinaire opportunité professionnelle; Rémi, de son côté, pense à la collègue de travail avec qui il entretient une relation depuis plusieurs mois; quant à Étienne, plus séducteur que jamais, il se lance dans un exercice d'admiration outré de ses convives* (Le Figaro Magazine, Septembre, 2023).

Або вже згадувана нами лексема *médecin* на позначення професії людини, гендерна приналежність якої встановлюється через вживання артиклю: *«Les responsables de formation nous disent être de plus en plus régulièrement confrontés à cette question du sentiment d'imposture chez leurs étudiants, notamment dans les formations professionnalisantes de type droit, santé, journalisme, etc.»*, commente **la médecin** (Le Monde, 31.10.2023).

В українській мові, як приклад обопільного слова в медичній галузі, можна навести лексему *pediatr*, де рід особи визначається першою складовою лікаря: *Більшість українців незадоволені наданням первинної медичної допомоги в країнах Європи, нижчою її доступністю, відсутністю звичного рівня сервісу. Чому? Читайте про це у статті кандидата медичних наук, лікаря вищої категорії Андрія Пенькова та лікарки-педіатра, кандидата медичних наук Людмили Раковської «Україна&ЄС. Чому українці скаржаться на європейську медицину?»* (Дзеркало тижня, 22.11.2022).

Існують певні рекомендації щодо вживання обопільних слів. Так, слухним видається порада щодо пошуку таких слів, закінчення яких не маркувало б стать. Наприклад, у французькій мові це могли би бути іменники, що закінчуються на *e* (*bénévole, élève, victime* тощо): *Et une affiche, piqûre de rappel implacable: «Toutes les trois minutes, un enfant est victime d'agression sexuelle ou viol.»* (Le Parisien, 15.09.2023). Краше, наприклад, вживати *les spécialistes* з кінцевою морфемою *e*, аніж *les experts*: *Si les spécialistes reconnaissent que les feuillus sont la meilleure arme pour faire baisser le mercure, Marc Saudreau met aussi en avant l'importance de «déméraliser» les villes* (Le Parisien, 04.09.2023).

В українській мові, це слова із закінченням *а, я* (*колега, листоноша, суддя* тощо), наприклад: *Судді ВАКС Маркіян Галабала, Віталій Крикливий та Віктор Ногачевський частково задовольнили клопотання прокурора САП та залишили Насірова під вартою до 7 січня 2024 року* (Дзеркало тижня, 09.11.2023) або *Також вони критикують Тель-Авів за велику кількість жертв серед цивільних палестинців* (Дзеркало тижня, 09.11.2023).

Говорячи про граматичну гендерну маркованість, варто також зазначити, що завдяки суфіксам слова можуть набувати експресивно-оцінювального значення. Наприклад: *Toute gamine, Camille, la jolie blondinette, suit son père, Bernard Savary, artisan couvreur à Coutances depuis deux générations* (Ouest–France, 07.12.2016). Суфікс *-ette* французького іменника *blondinette* окрім вказівки на жіночу гендерну маркованість має ще й емоційне забарвлення і у даному прикладі є пестливим. Окрім того, це слово може уособлювати в собі негативне ставлення до жінок, зокрема, натякати на тупість останніх.

А в українській мові, наприклад, додавання суфікса *-оч* надає пейоративної конотації: *Жіночка під градусом вдарила Мерседес та й втекла* (Вечірній Київ, 24.09.2023).

Поява подібних граматичних форм на позначення професій і непрофесійної діяльності жінок є, певним чином, феміністичним актом, позитивним утвердженням останніх і протистоянням «чоловічому засиллю» в мові. Однак, існує багато застережень щодо принизливості або меншої престижності жіночих найменувань у порівнянні з їх чоловічими еквівалентами. На жаль, французи й українці здебільшого звикли вживати назви професій або посад саме в чоловічому роді. Використання жіночих назв, на їх думку, є незвичним, неприродним, смішним або, навіть, принизливим. Автори підручника із гендерної теорії «Гендер для медій» відмічають наявную тенденцію, коли новотвори на позначення назв професій у жіночому роді можуть уживатися навмисно аби висловити пейоративне ставлення до ролі жінки в суспільстві або її здатності обіймати певні посади, наприклад: *депутатка, керівниця, амбасадорка, генералка* тощо. Тоді як іменники чоловічого роду звучатимуть більш доречно і передаватимуть позитивне або нейтральне ставлення [3].

Так, в наведеному нижче прикладі на позначення однієї й тої самої людини спочатку уживається іменник чоловічого роду, а в наступно-

му реченні – жіночого. *Багаторічний керівник партії Марін Ле Пен раніше оголосила про відставку. Політикиня має намір сконцентруватись на керівництві депутатами її партії у парламенті* (Дзеркало тижня, 05.11.2022). Уживання лексеми *політикиня* передає, на нашу думку, дещо іронічне ставлення автора статті до екс-очільниці ультра-правої французької партії.

В іншому українському виданні в заголовку однієї зі статей зустрічаємо іменник «*свободівка*» на позначення членкині політичної партії «Свобода». Використовуючи цей фемінітив, та ще й у поєднанні зі словом «скандальна», автор тексту створює вкрай негативне враження і передає зневажливе відношення, по-перше, до самого об'єкта статті, по-друге, до жінок в цілому: *Скандальна «свободівка»: Я би скасувала всі свята «Совецького Союзу»* (Українська правда, 07.03.2011).

Крім того, існують певні пари на позначення назв професій, в яких лексема жіночого роду може мати інше значення. Наприклад, *жниввар* – *жнивварка*, де друге слово позначає машину, яке жне; *пілот* – *пілотка*, де останнє номінує літній головний убір [22].

Валянтін Ело наводить приклади таких професій у французькій мові: *cuisinier* – *cuisinière*, де друге слово більше нагадує домогосподарку з-поміж її каструль або позначає плиту, а перше асоціюється з престижною професією шеф-кухаря високої кухні; *couturier* – *couturière*, де перший є модельєром, творцем моди, а інша просто шиє; *parfumeur* – *parfumeuse*, де перший створює парфуми, інша їх продає та таке інше [34].

До того ж, існування подібних пар нерідко має сексуальну конотацію, як, наприклад, *professionnel* (професіонал) – людина, яка займається своєю справою, в той час як *professionnelle* (професіоналка) – жінка, що займається проституцією. Або ж неформальні утворення жіночих форм на позначення професій, як наприклад, *chefesse* або *doctoresse*, безпосередньо пов'язано з сексуальним підтекстом, який часто асоціюється з жіночим [48, с. 69].

Такі подібні принизливі значення дуже поширені, однак, не можемо не погодитися з Valentine Elleau, яка зазначає, що уникати жіночих словоформ під приводом їх негативності лише посилюватиме чоловіче домінування в мові та уяві [34, с. 15].

Отже, як ми бачимо, обидва види гендерної маркованості – лексико-семантичний і граматичний – широко представлені в засобах

масової інформації, однак аналіз показав значний дисбаланс гендерної репрезентації, оскільки чоловіча гендерно маркована лексика є набагато більше вживаною. Попри гендерно нейтральну мову, з появою якої з'являється можливість уникнути такої нерівності, засоби масової інформації, як показало дослідження, все ще використовують звиклі сталі форми.

Однак, останнім часом, все більш помітною стає позиція мас-медіа щодо гендерної егалітарності, вимальовується тенденція нівелювання в позначенні статі, заміна маскуліно або фемініно орієнтованих слів і понять гендерно нейтральними, формування позитивного іміджу жінок і небінарних людей в мові та в суспільстві, сприйняття людини не кризь призму її гендерної приналежності.

4. Нейтралізація мови як одна зі стратегій гендерної інклюзії

Великий інтерес у руслі дослідження гендеру викликає гендерно нейтральна лексика, під якою у нашій науковій розвідці ми розуміємо особливі лексичні одиниці, що замінюють гендерно марковані, вживання яких могло б бути, на нашу думку, гендерно некоректним.

Слід зазначити, що гендерно нейтральна лексика часто називається інклюзивною. На наше переконання, інклюзивною може бути і гендерно маркована лексика, головне, щоб вона уникала дискримінації щодо певної статі. Адже вживання фемінітивів, дублетів, обопільних слів тощо також є ознаками інклюзивності, хоча й направленої, визнаємо, на паритетність чоловіків і жінок, оскільки підсилює гендерну бінарність і продовжує нівелювати небінарних людей.

Існує і інше тлумачення інклюзивної мови. Так, деякі мовознавці і громадські активісти розмежовують поняття нейтральної мови й інклюзивного письма. Наприклад, Л. Коккіна та М. Марінашвілі під останнім розуміють таке письмо, що «послугується великим арсеналом крапок та тире» [11].

Цікаве бачення цього питання пропонується автором/авторкою блогу «La vie en queer» (LVEQ), який/яка ідентифікує себе як транс-небінарну та бінарну людину [49]. Спираючись на спостереження за мовленням небінарної спільноти, він/вона розрізняє поняття **le neutre grammatical** і **l'inclusif** та пропонує використовувати перший термін (граматично нейтральний рід і не плутати його з середнім) винятково-

во для позначення небінарних людей. Щодо поняття **l'inclusif**, то цим терміном називається негендерна форма, яка дає змогу позначати одну або більше осіб невідомої статі (статей) або групу людей різної статі, що сприяє таким чином усуненню домінування чоловічого роду. Для інклюзивного письма блогер/блогерка також пропонує використовувати дефіси, крапки, інтерпункт (*point médiant*), апостроф або велику літеру E, додаючи їх між чоловічим і жіночим родом, наприклад: *content-e, content.e, content'e, content'è, contentE* [49].

Досліджуючи французькомовні та українськомовні ЗМІ в гендерному аспекті, ми встановили, що наявність категорії роду у мові зумовлює певні труднощі у використанні гендерно нейтральної лексики. Нейтралізація як стратегія полягає у послідовному послабленні ролі гендерних маркерів, що може досягатися різними способами. Так, щоб запобігти дискримінації однієї зі статей в мові, автори часто замінюють марковане слово іншим з того ж семантичного поля. Наприклад: *Cette fois, Le Nouvel Abécédaire, lancé mardi, sera imprimé à 2 000 exemplaires et envoyé gratuitement aux parlementaires, aux clients de Publicis Consultants comme Renault, LVMH, Thales, Air France ou TotalEnergies, et à quelques personnalités considérées comme des leaders d'opinion* (Le Figaro, 15.03.2023). У цьому прикладі з метою уникнення гендерної маркованості було обрано нейтральний іменник *personnalité*, який стосується як і жіночої, так і чоловічої статі. Він є нейтральним за своїм визначенням, оскільки не вказує на певну стать людини: *individualité psychologique de la personne telle qu'elle se manifeste dans ses comportements* [43].

У іншому прикладі французький іменник *personne* є гендерно нейтральним, тому що за тлумачним словником Larousse його визначення також не має відношення до жодної зі статей: *être humain, sans distinction de sexe* [43]. Наприклад: «*L'année prochaine, on va essayer encore d'upgrader l'émission [...] Il y aura des animateurs très connus qui viendront nous rejoindre, ainsi qu'une personne qui vient de la politique et une autre presque mondialement connue*», *avait prévenu Cyril Hanouna sur le plateau de Touche pas à mon poste! en juin dernier* (La Provence, 04.09.2023). Деякі мовознавці пропонують уживати лексему *personne* як гендерно нейтральну альтернативу таким зворотам як, наприклад, *homme d'affaires* або *femme d'affaires*, використовуючи словосполучення *personne d'affaires*.

Попри свою приналежність до іменників жіночого роду українське слово *людина*, так само як і французьке *personne* мають узагальнююче значення, а саме: 1) *будь-яка особа, кожний*; 2) *людська постать* [25] і в даному випадку є нейтрально маркованою лексичною одиницею. Наприклад: *Біологічне старіння людини проходить у три етапи: в 34, 60 та 78 років* (ELLE, 10.12.2019).

Однак, досить часто референтом лексеми *людина* є особа чоловічої статі, гендерна співвіднесеність якої з'ясовується лише в контексті висловлювання. Наприклад: *Ось цілком пристойна людина Юлій Кім вигадав і написав пісню, в якій вражається тому, що Росія воює з Україною* (День, 20.03.2015). Гендерно маркованими словами, які вказують на стать *людини*, є ім'я *Юлій* та дієслова у минулому часі *вигадав* і *написав*, що вказують на третю особу однини чоловічого роду.

У ЗМІ використовується і інша нейтрально маркована лексика, яка, відповідно до прийнятих під впливом фемінізму вимог гендерної коректності, все частіше номінує особи без вказівки на їхню стать (*tout le monde, enfant, star, fan, idole, особа, персона, зірка, фанат, кумир, дитина тощо*). Наприклад, у французькомовних ЗМІ: *Elles ont complètement décorrélé la maternité de la conjugalité et ne cherchent pas le prince charmant pour faire un enfant, décrit Bénédicte Blanchet, de Mam'enSolo* (Le Figaro, 14.10.2023) або *Journaliste star d'une matinale ne vivant que pour son travail, profondément solitaire, froide, insupportable d'égoïsme mais capable de la plus grande générosité, qui se rappelle parfois de ses idéaux dans un élan du cœur* (Le Figaro, 16-17.09.2023) та в українськомовних: *Під час концертів зірки часто страждають від неадекватних вчинків їхніх фанатів. Шанувальники намагаються будь-яким чином привернути увагу свого кумира* (Газета по-українськи, 29.11.2022) або *Дитина не народжується з дискримінаційними штуками в голові, це все соціальні «здобутки»* (ELLE, 26.05.2018).

Авторка статті «Фемінітиви – потреба часу» пропонує також використовувати займенники в поєднанні з родовими поняттями, наприклад, «*кожна людина*», «*якась особа*», уникаючи тим самим уживання займенників чоловічого роду *кожен, хтось* тощо [22].

Прикладом нейтралізації в обох мовах можуть також слугувати і збірні поняття, під якими розуміються слова, що вживаються в однині, проте позначають сукупність індивідів. Це такі слова як *jeunesse*,

auditoire, foule, студентство, наукова спільнота, аудиторія тощо, які можуть стати альтернативою повних дублетів в аспекті інклюзивності небінарних людей (*студентство* замість *студенти і студентки, панство* замість *пані та панове, la population française* замість *les Français et les Françaises*). Наприклад: Крім того, **наукова спільнота** активно обговорює необхідність виокремлення просторового планування території в окрему інтегровану спеціальність (День, 16.08.2022) або *En voie d'essoufflement, particulièrement depuis le Covid, le genre hospitalier trouve dans Les Bracelets rouges une énergie nouvelle et singulière qui tient à la jeunesse de ses héros, au parti pris de se placer du côté des malades, et non des médecins, et au message d'espoir que, sans cesse, martèle la série* (Le Figaro, 11.09.2023).

Задля досягнення паритетності в мові і, зокрема, на позначення професійної діяльності, пропонується використовувати слово *personnel* (персонал) в будь-якій галузі: *медичний персонал, персонал банку, магазину* тощо. Наприклад, аби запобігти використанню гендерної нерівності в авіації (*steward, hôtesse de l'air*), пропонується зворот «*personnel de bord*». Знаходимо й інші вислови в медіа обох мов: *Ainsi, Élisabeth Borne annonçant le 2 septembre un «coup de pouce» de 1,1 milliard d'euros en faveur du personnel soignant des hôpitaux, ou le président de la République lui-même, promettant aux «classes moyennes» des allègements d'impôt à hauteur de 2 milliards d'euros* (Le Figaro, 11.09.2023) або **Le personnel de l'ambassade a été réduit au strict minimum pour pérenniser la représentation diplomatique** (Le Figaro, 04.09.2023) та *У 2024 році Міноборони відправить до Данії двомісні навчально-тренувальні літаки типу F-16В для підвищення кваліфікації, а також загін з близько п'ятдесяти військовослужбовців, переважно **технічного персоналу**, які відповідатимуть за розгортання* (Дзеркало тижня, 11.10.2023).

Як спосіб реалізації гендерної нейтралізації, можна було б назвати і обопільні іменники в обох мовах (*соня, суддя, голова, колега* тощо). Однак, додавання детермінативів, епітетів чи дієслів обумовлює проблему інклюзивності, наприклад, небінарних людей, а відтак обмежує їх використання. Вирішенням даної проблеми, зокрема, у французькій мові, могло б стати уживання гендерно нейтральних артиклів, про що йтиметься нижче.

Часто зустрічаються іменники у множині (*personnes, gens, proches, parents, enfants, люди, діти, батьки, рідні, оточуючі, вчені, кохані,*

неповнолітні тощо). Наприклад, у французькомовних медіа: *Depuis son hospitalisation de plusieurs semaines pour un malaise cardiaque au printemps dernier, lequel a fait craindre le pire à ses proches, Jean-Marie Le Pen ne communique plus comme avant* (Le Parisien, 14.09.2023) або *Par exemple, un pharmacien va pouvoir vacciner les personnes qui ne sont pas à jour, mais ne va ni dépister les infections sexuellement transmissibles ni faire un suivi psychologique* (Le Figaro, 04.09.2023) та в українськомовних: Знаєте, є така фраза: «**Діти, поважайте своїх батьків, але батьки – не дратуйте дітей**» (Vogue, 10.05.2020) або Особливий додаток від Гугл «Look to Speak» отримав локалізацію в нашій країні. Користувач має змогу завдяки руху очей обирати певні фрази, а додаток їх «озвучуватиме» для оточуючих (Вечірній Київ, 11.11.2022).

Іменники у множині могли б сприяти уникненню дублювання детермінативів чоловічого та жіночого роду, наприклад вживання *les responsables* замість *le ou la responsable* [41]. Однак, тут є багато застережень, адже з огляду на той факт, що багато іменників в множині утворюються як від чоловічого роду, так і від жіночого, вони не можуть бути цілком гендерно нейтральними.

Сьогодні гендерна лінгвістика, як наука, що вивчає стереотипи та відмінності у мовленнєвій поведінці, закріплені за певною статтю, все частіше торкається проблеми так званих гендерно небінарних людей. Небінарні – це люди, які не хочуть визначати ані свою стать, ані гендерну роль, вони вважають, що особистість не поділяється на жінок чи чоловіків. Особливість таких людей виявляється у тому, що за ними не закріплюється будь-яка соціальна роль, вони не мають характерної мовленнєвої поведінки, яка приписується чоловічій або жіночій ідентичності. Небінарні люди не вписуються в загальноприйнятну гендерну бінарну систему та доволі часто стикаються з дискримінацією, нерозумінням суспільства, інколи вимушені говорити про себе, використовуючи займенники, які відповідають їх статевим ознакам, а не їх самоідентифікації [1].

Зважаючи на відносно недавню зацікавленість в суспільстві проблемою небінарних людей, а також інших індивідів, що називають себе третьою статтю, інтерсекс-особою, транссексуалами, *agenre, bigenre, maverique, trans тощо*, засоби масової інформації обох мов, на жаль, дуже рідко послуговуються інклюзивним письмом, і нам вдалося ви-

явити незначну кількість лексем на позначення таких людей, при чому в українських медіа, у порівнянні з французькими, такі випадки були поодинокі. Проте, саме гендерна нейтралізація мови дозволяє небінарним людям відчувати гармонію всередині себе і комфорт в суспільстві. Такі люди у Франції називають себе *iel*, що є словозлиттям двох займенників *elle* (вона) та *il* (він). Наприклад: *De retour à Hongkong, iel attend 2017 pour en parler à ses parents... Il est minuit, et devant un whisky, iel raconte sa mère infirmière, son père travailleur dans le bâtiment* (Libération, 28.06.2019).

Приклад датований 2019 роком, що свідчить про зовсім нещодавню появу займенників на позначення небінарних осіб в пресі. До речі, зазначимо, що займенник *iel* у 2021 році увійшов до он-лайн словника Le Robert [46]. Окрім найпоширенішого *iel* та його орфографічних варіантів *yel / ielle* у французькій мові зустрічаються і інші гендерно нейтральні займенники, наприклад: *al, ol, olle, ul, ulle, ael, æl, aël, ille* [49]. При чому слід зауважити, що в деяких словниках або гідах з інклюзивної комунікації наводяться різні форми, окремо для нейтрального й інклюзивного вживання. Наприклад, особовий займенник *iel, ille* для інклюзивного використання і *ul, ol* для нейтрального [40].

Альтернативний чоловічому і жіночому *lui* і *elle* є нейтральний займенник *ellui*. Іншими формами займенників в множині, що пропонуються для позначення небінарних людей, є *iels* і *als*, а також *elleux, euxes, auz*, утворені шляхом словозлиття *eux* і *elles*. Наприклад: *J'ai déclaré le vol à la police. Als ont pris ma déposition.* або *J'ai rencontré Claire, François et Orlando. Ce sont auz qui ont animé la soirée* (прикладі взято зі статті «Un genre neutre pour la langue française», написаної викладачкою університету Сорбона, докторкою з французької мови, яка себе іменує Enseignantx-chercheur My ALPHERATZ [28]).

Автор/авторка «Petit dico de français neutre/inclusif» («Маленький словник нейтральної/інклюзивної французької мови») [49] радить гендерно нейтральні заміни і іншим граматичним категоріям, наприклад *lo* для заміни означених артиклів і особових займенників *le, la; an* або *un* як нейтральна форма неозначених артиклів *un, une*, наприклад: ***an*** *juge, an responsable, an spécialiste, an politique* [28] Тоді як «Guide de grammaire neutre et inclusive» («Гід нейтральної й інклюзивної граматики») пропонує окремо нейтральну форму *lo, lu* і інклюзивну *lia, li*

для означеного артикля та нейтральний *un* і інклюзивний *un·e* для неозначеного [40].

Присвійні прикметники *mon, ton, son, ma, ta, sa* пропонується замінити на гендерно немарковані *man, tan, san* або ж на інклюзивні *maon, taon, saon*; вказівні прикметники *ce, cet, cette* нейтральним *cès* або інклюзивним *cet·te, cès·x*, а вказівні займенники однини *celui, celle* на *cellui*, множини *ceux, celles* на *celleux* або *ceuxes* [40; 49].

Як на разі засвідчує дослідження, українські медіа менш сприятливі поширенню займенників на позначення небінарних людей. Та й в розмовному мовленні такі лексеми є вкрай обмеженими. Однак, все частіше Інтернет-джерела порушують цю проблему. Наприклад, А. Заболотня в своїй статті «Він, вона, вони: як звертатися до небінарних людей» пропонує вживати український варіант гендерно нейтральних займенників *they/them*, якими послуговуються в англійській мові зазначена категорія людей, використовуючи дієслівні форми третьої особи множини: *я купили; ти робили; вони* (у значенні він/вона) *не придуть* [7]. Наприклад: *В Англіканській церкві – материнській церкві Англіканської співдружності, що налічує близько 77 мільйонів вірян в усьому світі, – з'явився перший небінарний священник. Бінго Еллісон, які користуються займенником «вони» та є батьком трьох дітей, живуть і служать у східному передмісті Ліверпуля* (Зміна, 03.01.2023). При цьому дієслово уживається в будь-якому часі, наприклад, також і в минулому: *Бінго подумали про те, щоб зупинити пошук своєї ідентичності, поки закінчать навчання для вікаріїв – до цього моменту вони пройшли лише половину семирічної програми, – але це виявилось складніше, ніж вони очікували* (Зміна, 03.01.2023).

Цікавим є поєднання особового займенника першої або другої особи однини, коли людина розповідає щось про себе, та дієслова третьої особи множини, наприклад: *«Мені подарували спідню білизну, і я поміряли її поверх лосин прямо там, у ідальні. У мене в думках нічого поганого не було... Для мене, навпаки, це був вияв довіри до цього простору, тобто мені було так там комфортно, що я могли просто бути собою, просто радіти, поміряти свій подарунок, зробити фотку»*, – каже Кіндер Лімо (Зміна, 05.01.2021).

В он-лайн «Словнику гендерно-нейтральної мови» зустрічаємо особові займенники *воно / їх, вони / їх*, які пропонуються вживати як

займенники нейтрального роду, наприклад: **Воно** сказали, що піде з нами! **Воно** зібралось на роботу, а також низку неозайменників, таких як **вінь** / **йогьо**, **ві** / **вір**, **кєн** / **кє**, **ня** / **нях**, наприклад: *Я чув, що вінь чудово танцює. Я нях сьогодні ще не бачив* [24].

На нашу думку, вживання займенника *воно* звучатиме досить образливо, оскільки, з граматичної точки зору, це займенник середнього роду. Його використання може нашкодити і погіршити досить хитку і остаточно невизначену ситуацію навколо небінарних людей. Ми схиляємося більше до вживання неозайменників *вінь*, *ня* тощо як гендерно нейтральних лексем, без будь-якої додаткової конотації, додаючи дієслово третьої особи в множині, або в однині, якщо ця словоформа не несе в собі ознаки статі.

Слід зауважити, що для психологічно-моральної підтримки небінарних людей засновуються різноманітні організації, які, з-поміж іншого, намагаються створити так звані гендерно інклюзивні слова. Наприклад, «Guide de grammaire neutre et inclusive» пропонує варіанти номінації родинних зв'язків, побудованих шляхом телескопії: *frère + sœur = fræur*; *oncle + tante = tance*; *parrain + marraine = parraine (ou marrain)*; *neveu + nièce = nevèce (ou niveau)* [40].

У малому словнику «Petit dico de français neutre/inclusif» рекомендуються окремо нейтральні й інклюзивні словоформи на позначення родинних зв'язків, наприклад: *papa + maman = mapa (neutre)*; *frère + sœur = adelphe, froeur (neutre)*, *adelphie (inclusif)*; *neveu + nièce = ness (neutre, inclusif)*; *papi, pépé + mamie, mémé = pami, pété (neutre)*; *cousin + cousine = cousan (neutre, inclusif)*; *mari, epoux + femme, épouse = partenaire, époux (neutre, inclusif)*; *homme + femme = lumme, læmme (neutre)*, *personne (inclusif)*; *garçon / fils + fille = fim (neutre)*, *personne / enfant (inclusif)* [49].

На матеріалі української мови знаходимо нейтральні лексеми, які пропонуються уживати замість чоловічого і жіночого родів. Наприклад: *батько + мати = нень*; *брат + сестра = своєня*; *друзі + подруги = подрузі*; *дядько + тітка = тятя / тятка*; *онук + онука = внуча*; *пані + пан = пань*; *принци + принцеси = принцеї тощо* [24].

З-поміж інших способів гендерної нейтралізації мови можна назвати утворення неологізмів з обопільним закінченням, наприклад, *professoraire* або *professoriste*, *écrivainaire* або *écrivainiste*, та дода-

вання двох різногендерних закінчень до одного й того самого слова, наприклад, *chômeureuse, heureuxse, nouvelleau, danseureuse* та інші [51, с. 135]. Останні часто критикуються через їхню бінарність, оскільки вони утворені від поєднання чоловічого та жіночого родів, як такі, що не можуть позначати небінарних осіб. Альтернативою неологізмам з різногендерними закінченнями могли б стати слова із кінцевими морфемами *x, z, ae*, які ідентифікуються як нейтрального роду, наприклад, *mécontenx, touz, blessæ* [28]. За словами авторки статті «Un genre neutre pour la langue française» закінчення *z* може служити ознакою нейтральності і використовуватися для узгодження прикметників чи дієприкметників. З одного боку, це уможливить уникнення додавання до слів подвійної флексії (що обтяжує написання і прочитання) та використання дублетів (що підкреслює бінарність мови), а з іншого боку, дозволить запобігти вживанню гендерно маркованого чоловічого роду як узагальнюючого. Наприклад, *les enfants étaient surpriz* [28].

На деяких інтернет-ресурсах [39; 49] рекомендують замінювати повний дублет його скороченою формою, яку також називають «скороченим дублетом» (*doublet abrégé*) або «усіченою формою» (*forme tronquée*), що передбачає подвійне позначення статі шляхом додавання закінчення жіночого роду до форми чоловічого за допомогою певних друкарських знаків. Однак такий різновид інклюзивного письма не знайшов одностайної схвальності через складне прочитання, зокрема, людям з дислексією або тим, чия рідна мова не є французькою. Попри це існують різні інструменти інклюзії в мові. Наприклад, використання **гендергепу** або нижнього підкреслювання, яке пишеться між основою слова та гендерно забарвленими суфіксом та закінченням. При цьому, за словами авторів «Словника гендерно-нейтральної мови», закінчення основи уособлює чоловіків, підкреслення позначає небінарних людей, а забарвлене закінчення жінок), наприклад, *ц_ю користувач_ку* було заблоковано до з'ясування усіх обставин» [24].

Члени громадської організації «Cedos» додають, що така форма написання використовується для позначення і жінок, і чоловіків, і гендерно небінарних людей, наприклад: *В рамках дослідження авторки Анастасія Фітісова, Наталія Ломоносова, Ліліана Філіпчук провели 16 глибинних інтерв'ю з мігрант_ками та 14 інтерв'ю з представни_цями громадських організацій, наукови_цями тощо* [21]. В такий спосіб вони

підкреслюють, що відділяють гендерне закінчення від людини, а використання саме жіночого закінчення після відділення має врівноважити гендерний дисбаланс існуючого інформаційного простору.

Варто, до речі, додати, що така форма написання застосовується не лише до іменників, а й до прикметників. Наприклад: *Деяким людям некомфортно вживати щодо себе термін «небінарність», і в такому разі вони використовують інші поняття чи самоназви. Тут важливо пам'ятати про те, що найбільше знань про свою ідентичність має саме носій_ка цієї ідентичності, а не сторонні_я спостерігач_ка – запитайте про те, як людина хоче, щоб її називали* [9].

Цікавим, наприклад, є той факт, що на сайті організації «Cedos» у заголовку оголошення знаходимо приклад інклюзивного письма з використанням нижнього підкреслювання, а в самому тексті автор_ки вжили повні дублети, тобто окремо першим іменник жіночого роду, а потім чоловічого: *Cedos шукає стари_у експерт_ку з питань місцевого розвитку і партисипації ... Шукаємо стариу експертку або старишого експерта, яка або який могли б очолити наші зусилля в цьому напрямку* [21]. Нам видається, що саме в такий спосіб автор_ки мали намір підкреслити їхнє паритетне відношення до обох статей, або ж використали скорочені дублети в заголовку задля мовної економії та привернення уваги до проблеми гендерної рівності.

Іншим засобом інклюзії може бути інтерпункт або середня точка (point médiant), при чому використовуються різні форми написання. Наприклад, у іменниках в множині від основи, що маркує чоловічий рід, може відділятися жіноче закінчення разом з флексією *s* на позначення множини: *les étudiant-es, les professeur-es*; у інших випадках відділяється окремо жіноча морфема *e* і морфема множини *s*: *tout-e-s*. Зустрічаються також і більш складні форми: *acteur-rices*. Оразу слід відмітити, що саме такий різновид інклюзивного письма, тобто використання середньої точки, є більш поширеним, наприклад: *Vincy Chan souffre de solitude sur sa planète non-binaire. «Ce n'est pas facile de rencontrer quelqu'un qui me comprend. Je dois toujours répondre à des questions intrusives. Je me sens seul-e, mais je suis plus frustré-é que triste»* (Libération, 28.06.2019).

Схожими засобами є використання крапки, наприклад: *Pour les intéressé.e.s! Recherche sur les parents de jeunes mineur.e.s s'identifiant*

comme trans ou non-binaire ou se questionnant sur leur identité de genre. (Facebook), апострофу, наприклад: *les ambassadeur'rice's, les chef'fe's, les délégué'e's* та дефісу, наприклад: *Pour rappel, je parle de célébrités qui ont généralement 1. les moyens financiers 2. les moyens techniques (coiffeur-ses, maquilleur-ses, stylistes) de contrôler leur image médiatique durant la plupart de leurs apparitions publiques (clips, interviews, gala...)* [49].

Також пропонується використовувати косу лінію, наприклад: *un/e chercheur/e*, при чому автор_ки «Політики використання гендерових закінчень» радять при першому згадуванні використовувати повні дублети, наприклад, *соціологині і соціологи*, а далі два гендерних закінчення через косу лінію, додаючи спочатку жіноче закінчення, а потім чоловіче, при чому з останньою літерою основи слова, аби підкреслити саме гендерний маркер, а не окрему літеру: *соціологині/ги* [21].

У «Словнику гендерно-нейтральної мови» знаходимо цікаву рекомендацію щодо вживання **астериску або** зірочки, яка може мати значення усіх можливих варіантів закінчень, і тим самим асоціюватися як з бінарними, так і небінарними людьми. Наприклад, *він* вже пішов* додому* [24].

На web-сторінці ресурсу Гендер в деталях в статті Марії Тетерюк «Між дискурсом і матерією: переосмислення тіла у квір-дослідженнях» нами було виявлено уживання дужок, які виокремлювали суфікс на позначення жіночих іменників, наприклад: *За наступні тридцять років квір-активіст(к)ам* вдалося змінити значення цього слова, і сьогодні його вживають як нейтральне на позначення людей, чії сексуальні практики й гендерні прояви відмінні від суспільних уявлень про норму [27].

Натомість, існують певні поради щодо невживання таких форм, наприклад, винесення жіночого родового закінчення в дужки (*соціолог(иня)*), оскільки це сприймається як винесення жінок за дужки, тобто їх маргіналізація [21].

Як бачимо з наведених прикладів, інклюзивне письмо дедалі все глибше проникає в медійний простір, особливо, у французькомовний. Найпоширенішою формою інклюзії у французькомовних засобах масової інформації можна назвати вживання середньої точки (*point médiant*), оскільки саме вона найчастіше зустрічалася у проаналізованому нами ілюстративному

матеріалі. Наприклад: *Trop nombreux-ses sont ceux-elles qui malmènent leur corps: régimes drastiques jusqu'à la limite de l'évanouissement, sport intensif menant l'organisme bien au-delà de ses limites, voire troubles poussant à souhaiter avoir un contrôle total sur le corps ou à inscrire toutes ses angoisses à même la chair... Certain-e-s influenceur-euse-s incitent d'ailleurs à cela...* (Kezako Mundi, Novembre, 2023).

Менш поширеною виявилася форма з уживанням крапки, наприклад: *Test: Avec votre ex, vous êtes... Vous vous êtes **séparé.e.s** comme vous vous êtes **aimé.e.s**: en douceur* (Psychologie, Novembre, 2023).

Щодо українськомовного матеріалу, то, як правило, зазначена лексика здебільшого зустрічається на форумах, в соціальних мережах і сторінках громадських організацій. Наприклад: *Ми вивчаємо суспільні процеси і державні політики, поширюємо критичне знання, просуваємо та вітілюємо прогресивні зміни, навчаємо і посилюємо спільноту **прихильни_ць** цих змін* [21].

Наведені приклади зайвий раз демонструють, що будь-яка мовна система, зокрема, її граматичний рівень, володіє достатнім інструментарієм і матеріалом, аби передавати гендерні ідеї та очікування.

5. Висновки

Отже, проведене дослідження у порівняльному аспекті дозволило нам дійти таких висновків. Засоби масової інформації, що відображають сучасний стан суспільства, є зручним полем для проведення гендерних досліджень, встановлення особливостей функціонування стереотипів чоловічої, жіночої й агендерної мовної поведінки. Преса формує у суспільній свідомості уяву про роль чоловіка та жінки в соціумі, систему гендерних маркерів, мовних стереотипів тощо. Саме гендерний фактор, що враховує природну стать людини та її соціальні ролі, є однією з істотних характеристик особистості, яка певним чином впливає на усвідомлення своєї ідентичності, на ідентифікацію індивіда іншими членами суспільства.

Останнім часом все більше і більше матеріалів, як наукових, так і публіцистичних, порушують питання інклюзивності мови. Ця проблема підіймається і на політичному рівні, знаходить жваве обговорення на сторінках газет та в аудіовізуальному просторі. Однак, мова, яка є відтворенням тих процесів, що відбуваються у суспільстві, ще

досі повільно, крок за кроком всмоктує зазначені зміни. Попри прагнення до гендерної паритетності ми все ще спостерігаємо засилля чоловічого роду, якому граматисти відводять домінуючу роль, приписуючи «статус узагальнюючого».

Проте, низка рекомендацій, стратегій щодо гендерної егалітарності, мовної інклюзії поступово знаходять своє відображення і в мові. Підтвердження цьому виявляємо, досліджуючи ілюстративний матеріал французькомовних і українськомовних медіа. Так, йдеться про вживання, з одного боку, гендерно маркованої лексики, головною метою якої є нагадування про паритетне використання як форм чоловічого роду, так і форм жіночого роду: фемінітивів, повних і скорочених дублетів, обопільних слів, відмова від узагальнюючого чоловічого роду на користь слів із загальним значенням, збірних понять, іменників у множині тощо. З іншого боку, про зменшення гендерних бінарних варіацій, що має нейтралізувати різницю між чоловічим і жіночим родом, і сприяти видимості небінарних людей шляхом застосування нейтралітивів або мовних інновацій: нейтральних займенників, неологізмів з обопільними закінченнями, інклюзивного написання тощо, що виявилось більш характерним для французьких ЗМІ.

Повертаючись до гендерно маркованої лексики, хочемо відмітити, що жінки, попри домінування їхнього образу у побуті, в родині, все ж таки, починають конкурувати з чоловіками в політичній і публічній сферах, в професійній діяльності тощо, про що свідчить і опрацьований нами масив лексики. Незважаючи на існуючі в суспільстві стереотипи, сучасним французькій та українській мовам характерна фемінізація назв посад, що відображає процеси змін соціальних ролей чоловіків і жінок у суспільстві і сприяє впевненості жіночої статі почувати себе як професіоналки в будь-якій сфері. Однак, як показало дослідження, українська мова є більш гнучкою і відкритою до утворення нових фемінітивів.

Тож, гендерні дослідження сприяють формуванню толерантного ставлення до чоловіків, до жінок і до небінарних людей. Перспективи подальшої наукової розвідки вбачаємо у виявленні франкомовної гендерно нейтральної лексики в текстах соціальних мереж та особливостей їх перекладу українською мовою.

Список літератури:

1. Бушковська Н. Що таке небінарність та чому це нині «тема № 1» у культурному світі. *Українська правда. Життя*. 2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/09/5/242214/> (дата звернення: 26.08.2023).
2. Васильєва Л. П. Маскулінність і фемінність у мові (на матеріалі слов'янських та неслов'янських мов). *Слов'янський збірник*. 2017. № 21. С. 141–156.
3. Гендер для медій. Підручник із гендерної теорії для журналістики та інших соціогуманітарних спеціальностей / за ред. М. Маєрчик, О. Плахотнік, Г. Ярманової. Київ: Критика, 2017. 221 с.
4. Глосарій і тезаурус Європейського інституту з гендерної рівності / ред. кол. М. Бабак, О. Давліканова, М. Дмитрієва та ін. Київ : «Вістка», 2021. 170 с.
5. Горощко О. І., Галунова Н. М. Гендерно маркована лексика. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія «Філологія»*. 2006. Вип. 19 (2). С. 99–102.
6. Жудро О. Інклюзивні тенденції у сучасній іспанській мові. *Подолання мовних та комунікативних бар'єрів: освіта, наука, культура* : збірник наукових праць. Київ : НАУ, 2019. С. 215–217.
7. Заболотня А. Він, вона, вони: як звертатися до небінарних людей. *Wonder*. 2022. URL: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/equality/8999-vin-vona-voni-yak-zvertatisya-do-nebinarnih-lyudey> (дата звернення: 11.09.2023).
8. Іванова Т. В., Карч М. О. Гендерна ідентичність як мультіваріативний феномен. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія «Психологія»*. 2020. Вип. 31 (70). № 4. С. 28–32.
9. Канцер Саша, Майк-Террі. Ідентичність, орієнтація, стать: розбираємось в основних термінах. *Феміністична майстерня*. 2023. URL: <https://femwork.org/blog/identichnist-ori%D1%94ntacziya-stat-rozbira%D1%94mos-v-osnovnih-terminah/> (дата звернення: 30.10.2023).
10. Козуб Л. С. Специфіка використання гендерно-нейтральної лексики для реалізації прагматичного спрямування сучасних англомовних ЗМІ. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія «Філологічні науки (мовознавство)»*. 2010. № 9. С. 27–30.
11. Коккіна Л., Марінашвілі М. Гендерно нейтральна мова в сучасному суспільстві як перекладознавча проблема. *Проблеми гуманітарних наук : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія»*. 2021. № 46. С. 47–56.
12. Кравець Т. В. Гендерні стереотипи в сучасному українському масмедійному дискурсі : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2021. 19 с.
13. Лещук Г. Інклюзивна комунікація як інструмент формування інклюзивної культури: термінологічний аналіз. *Social Work and Education*. 2021. Т. 8. № 3. С. 364–372.
14. Людина, чоловік. *Словopedia*. URL: <http://slovopedia.org.ua/30/53403/25808.html> (дата звернення: 26.08.2023).
15. Маньгора Т. В., Піковська Т. В. Правове регулювання гендерної рівності в українському законодавстві. *Інформація і право*. 2022. № 3 (42). С. 156–163.

16. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі. Харків : Константа, 2004. 292 с.

17. Маслова Ю. П. Сексизм у мові друкованих засобів інформації. *Українське мовознавство* : міжвідомчий науковий збірник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Київ, 2009. Вип. 39/1. С. 289–293.

18. Маслова Ю. П. Роль гендерних стереотипів у розбудові громадянського суспільства (на прикладі сучасних українських ЗМІ). *Розвиток громадянського суспільства в Україні: минуле, сучасність, перспективи. Серія «Громадянське суспільство»*. Острог : Вид-во НаУОА, 2014. № 7. С. 278–297.

19. Маслова Ю. П. Особливості розвитку гендерних лінгвістичних досліджень в Україні й закордоном. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2015. № 5. С. 100–105.

20. Нівня Г. О. Інклюзивна комунікація як фундамент інклюзивного суспільства. *Гілея: Науковий вісник* : збірник наукових праць. 2023. Вип. 180–181. № 1–2. С. 23–27.

21. Політика використання гендерованих закінчень. URL: <https://cedos.org.ua/polityka-vukorystannya-genderovanyh-zakincheh/> (дата звернення: 30.10.2023).

22. Селезньова Ірина. Фемінітиви – потреба часу. *Політична критика*. 2017. URL: <https://politikrytyka.org/2017/04/14/feminitivi-potreba-chasu/> (дата звернення: 11.09.2023).

23. Словник гендерних термінів. / укл. Шевченко З. В. Черкаси : видавець Чабаненко Ю., 2016. 336 с.

24. Словник гендерно-нейтральної мови. URL: <https://ua.pronouns.page/dictionary> (дата звернення: 10.10.2023).

25. Словник української мови: в 11 т. / за заг. ред І. К. Білодід. Київ : Наук. думка, 1970–1980.

26. Сукаленко Т. Гендерні стереотипи в мові сучасних ЗМІ. *Проблеми гуманітарних наук* : збірник наукових праць Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Серія «Філологія». 2021. № 48. С. 174–183.

27. Тетерюк Марія. Між дискурсом і матерією: переосмислення тіла у квір-дослідженнях. *Гендер в деталях*. 2017. URL: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/mizh-diskursom-i-materieyu-pereosmisleniya-tila-ukvir-doslidzhennyah-134304.html> (дата звернення: 11.11.2023).

28. Alpheratz M. Un genre neutre pour la langue française. 2018. URL: https://www.academia.edu/33035651/Un_Genre_neutre_pour_la_langue_francaise (дата звернення: 10.11.2023).

29. Bard Christine, Le Nan Frédérique. Dire le genre. Avec les mots, avec le corps. Paris: CNRS, 2019. 304 p.

30. Boutet Josiane, Maingueneau Dominique. Sociolinguistique et analyse de discours : façons de dire, façons de faire. *Langage et société*. 2005. Vol. 4. № 114. P. 15–47. URL: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2005-4-page-15.htm> (дата звернення: 15.09.2023).

31. Bruneel E. *Genre et médias. Quelles représentations? Collection «Communication et Civilisation»*. Paris : L'Harmattan, 2022. 245 p.

32. Candeia Maria, Véron Laélia. *Le français est à nous! Petit manuel d'émancipation linguistique*. Paris: La Découverte, 2019. 240 p.

33. Duchêne Alexandre, Moïse Claudine. Genre et sexualité: entre absence et présence du langage. Chapitre 1. Québec: Nota Bene, 2011. P. 7–26. URL: <https://hal.science/hal-02493435/document> (дата звернення: 08.11.2023).

34. Elleau Valentine. La parité linguistique dans la francophonie. Master's thesis. Wien, 2016. 109 p. URL: https://www.academia.edu/33141661/La_parity%C3%A9_linguistique_dans_la_francophonie (дата звернення: 11.08.2023).

35. Elmiger Daniel. Binarité du genre grammatical – binarité des écritures? *Mots. Les langages du politique*. 2017. № 113. P. 37–52. URL: https://www.academia.edu/31844306/Binarite%C3%A9_du_genre_grammatical_binarity%C3%A9_des_%C3%A9critures (дата звернення: 07.11.2023).

36. Erikson E. *Childhood and Society*. New York City: W. W. Norton & Company, 1993. 448 p.

37. Gadler Lucille, Nutarelli Mathilde. 7 femmes politiques françaises qui ont marqué 2022. *Public Sénat*, 2023. URL: <https://www.publicsenat.fr/actualites/non-classe/7-femmes-politiques-francaises-qui-ont-marque-2022-231662> (дата звернення: 07.11.2023).

38. Greco Luca. Les recherches linguistiques sur le genre: un état de l'art. *Langage et société*. 2014. Vol. 2, № 148. P. 11–29. URL: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2014-2-page-11.htm> (дата звернення: 01.11.2023).

39. Guide de communication inclusive: Pour des communications qui mobilisent, transforment et ont du style! / Julie Gagné (rédacteur). Université du Québec, 2021. 62 p. URL: <https://reseau.quebec.ca/system/files/documents/guide-communication-inclusive-universite-du-quebec-2023.pdf> (дата звернення: 28.08.2023).

40. Guide de grammaire neutre et inclusive. *Diver genres*. URL: <https://divergenres.org/wp-content/uploads/2021/04/guide-grammaireinclusive-final.pdf> (дата звернення: 03.11.2023).

41. Guide pour une communication inclusive à l'Unamur. 2019. URL: <https://www.unamur.be/genre/guide-communication-inclusive> (дата звернення: 01.11.2023).

42. Houdebine-Gravaud Anne-Marie. Trente ans de recherche sur la différence sexuelle, ou Le langage des femmes et la sexuation dans la langue, les discours, les images. *Langage et société*. 2003. Vol. 4, № 106. P. 33–61.

43. La Grande Encyclopédie Larousse. V. 1–22. Paris: Larousse Collection, 1973. URL: <https://www.larousse.fr/> (дата звернення: 02.08.2023).

44. «La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres», déclaration faite lors de la séance du 14 juin 1984. Mise au point de l'Académie française. URL: <https://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des-noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie> (дата звернення: 11.10.2023).

45. Lakoff Robin. Language and Woman's Place. *Language in Society*. Cambridge University Press Stable. 1973. Vol. 2. № 1. P. 45–80. URL: <http://www.jstor.org/stable/4166707> (дата звернення: 06.09.2023).

46. Le Robert. Dico en ligne. URL: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/iel> (дата звернення: 10.10.2023).
47. Manuel d'écriture inclusive. Faites progresser l'égalité femmes-hommes par votre manière d'écrire. Dirigé par Raphaël Haddad. Mots Clés, 2016. 20 p. URL: https://www.univ-tlse3.fr/medias/fichier/manuel-decriture_1482308453426-pdf (дата звернення: 06.11.2023).
48. Michard Claire. La notion de sexe en français : attribut naturel ou marque de la classe de sexe appropriée? *Langage et société*. 2003. Issue 4. Volume 106. P. 63–80.
49. Petit dico de français neutre/inclusif. 2018. URL: <https://lavieenqueer.wordpress.com/2018/07/26/petit-dico-de-francais-neutre-inclusif/> (дата звернення: 09.11.2023).
50. Stout Jane G., Dasgupta Nilanjana. When he doesn't mean you: Gender-exclusive language as ostracism. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 2011. Vol. 37, № 6. P. 757–769.
51. Tibblin Julia. Les attitudes envers le langage inclusif des francophones et leur effet sur l'évaluation d'un texte. *Congrès mondial de linguistique française*. SHS Web of Conferences. 2020. Vol. 78. 14 p. URL: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/06/shsconf_cmlf2020_13006.pdf (дата звернення: 06.11.2023).

References:

1. Bushkovska N. (2020). Shcho take nebinarnist ta chomu tse nyini "tema № 1" u kulturnomu sviti [What is non-binary and why is it the #1 topic in the cultural world right now]. *Ukrainska pravda. Zhyttia – Ukrainian Pravda. Life*. Available at: <https://life.pravda.com.ua/society/2020/09/5/242214/> (accessed August 26, 2023).
2. Vasylieva L. P. (2017). Maskulinnist i feminnist u movi (na materialy slovianskykh ta neslovianskykh mov) [Masculinity and femininity in language (on the material of Slavic and non-Slavic languages)]. *Slovianskyi zbirnyk – Slavic collection*, vol. 21, pp. 141–156.
3. Maierchuk M., Plakhotnik O., Yarmanovoi H. (ed.) (2017). Hender dlia medii. Pidruchnyk iz hendernoï teorii dlia zhurnalistyky ta inshykh sotsiohumanitarnykh spetsialnostei [Gender for the media. A textbook on gender theory for journalism and other socio-humanitarian specialties]. Kyiv: Krytyka. (in Ukrainian)
4. Babak M., Davlikanova O., Dmytriieva M. (ed.) (2021). Hlosarii i tezaurus Yevropeiskoho instytutu z hendernoï rivnosti [Glossary and thesaurus of the European Institute for Gender Equality]. Kyiv: "Vistka". (in Ukrainian)
5. Horoshko O. I., Halunova N. M. (2006). Genderno markovana leksyka [Gender-marked vocabulary]. *Uchyonyie zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta imeni V.I. Vernadskogo. Seriya "Filologiya" – Academic notes of the V.I. Vernadsky Tavrichesky National University. Series "Philology"*, vol. 19 (2), pp. 99–102.
6. Zhudro O. (2019). Inkluzivni tendentsii u suchasniï ispanskii movi [Inclusive trends in contemporary Spanish]. *Podolannia movnykh ta komunikativnykh barierv: osvita, nauka, kultura: zbirnyk naukovykh prats – Overcoming language and communication barriers: education, science, culture: collection of scientific works*. Kyiv: NAU. (in Ukrainian)

7. Zabolotnia A. (2022). Vin, vona, vony: yak zvertatysia do nebinarnykh liudei [He, She, They: How to Address Non-Binary People]. *Wonder*. Available at: <https://www.wonderzine.com.ua/wonderzine/life/equality/8999-vin-vona-vony-yak-zvertatysia-do-nebinarnih-lyudey> (accessed September 11, 2023).

8. Ivanova T. V., Karch M. O. (2020). Genderna identychnist yak multyvariatsyivnyi fenomen [Gender identity as a multivariate phenomenon]. *Vcheni zapysky TNU imeni V.I. Vernadskoho. Serii "Psiholohiia" – Academic notes of V.I. Vernadskyi TNU. "Psychology" series*, vol. 31 (70), no 4, pp. 28–32.

9. Kantser Sasha, Maik-Terri (2023). Identychnist, orientatsiia, stat: rozbyraemos v osnovnykh terminakh [Identity, orientation, gender: let's understand the basic terms]. *Feministychna maisternia – Feminist workshop*. Available at: <https://femwork.org/blog/identychnist-ori%D1%94ntacziya-stat-rozбира%D1%94mos-v-osnovnih-terminah/> (accessed October 30, 2023).

10. Kozub L. S. (2010). Spetsyfika vykorystannia genderno-neitralnoi leksyky dlia realizatsii prahmatychnoho spriamuvannia suchasnykh anhlomovnykh ZMI [The specifics of using gender-neutral vocabulary to implement the pragmatic direction of modern English-language mass media]. *Naukovyi visnyk Volynskoho natsionalnoho universytetu imeni Lesi Ukrainky. Serii "Filolohichni nauky (movoznavstvo)" – Scientific bulletin of Lesya Ukrainka Volyn National University. Series "Philological sciences (linguistics)"*, vol. 9, pp. 27–30.

11. Kokkina L., Marinashvili M. (2021). Genderno neitralna mova v suchasnomu suspilstvi yak perekladoznavcha problema [Gender-neutral language in modern society as a translation problem]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobyt'skoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii "Filolohiia" – Problems of the humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobyt'sk State Pedagogical University. Series "Philology"*, vol. 46, pp. 47–56.

12. Kravets T. V. (2021). Henderni stereotypy v suchasnomu ukrainskomu masmediinomu dyskursi [Gender stereotypes in modern Ukrainian mass media discourse]: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Kyiv. (in Ukrainian)

13. Leshchuk H. (2021). Inkliuzyivna komunikatsiia yak instrument formuvannia inkliuzyvnoi kultury: terminolohichni analiz [Inclusive communication as a tool for forming an inclusive culture: terminological analysis]. *Social Work and Education*, vol. 8, no 3, pp. 364–372.

14. Liudyna, cholovik [Person, man]. *Slovopediia*. Available at: <http://slovopedia.org.ua/30/53403/25808.html> (accessed August 26, 2023).

15. Manhora T. V., Pikovska T. V. (2022). Pravove rehuliuвання henderno rivnosti v ukrainskomu zakonodavstvi [Legal regulation of gender equality in Ukrainian legislation]. *Informatsiia i pravo – Information and law*, vol. 3(42), pp. 156–163.

16. Martyniuk A. P. (2004). Konstruiuvannia genderu v anhlomovnomu dyskursi [Construction of gender in English discourse]. Kharkiv: Konstanta. (in Ukrainian)

17. Maslova Yu. P. (2009). Seksyzm u movi drukovanykh zasobiv informatsii [Sexism in the language of print media]. *Ukrainske movoznavstvo: mizhvidomchy naukovyi zbirnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu im. Tarasa Shevchenka –*

Ukrainian Linguistics: Interdepartmental Scientific Collection of Taras Shevchenko National University of Kyiv, vol. 39/1, pp. 289–293.

18. Maslova Yu. P. (2014). Rol gendernykh stereotypiv u rozbudovi hromadianskoho suspilstva (na prykladi suchasnykh ukrainskykh ZMI) [The role of gender stereotypes in the development of civil society (on the example of modern Ukrainian mass media)]. *Rozvytok hromadianskoho suspilstva v Ukraini: mynule, suchasnist, perspektyvy. Serii "Hromadianske suspilstvo" – Development of civil society in Ukraine: past, present, prospects. "Civil Society" series*, vol. 7, pp. 278–297.

19. Maslova Yu. P. (2015). Osoblyvosti rozvytku gendernykh linhvistychnykh doslidzhen v Ukraini y zakordonom [Peculiarities of the development of gender linguistic research in Ukraine and abroad]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Serii "Filolohichna" – Scientific notes of the National University "Ostroh Academy". Series "Philology"*, vol. 5, pp. 100–105.

20. Nivnia H. O. (2023). Inkluzyivna komunikatsiia yak fundament inkluzyivnoho suspilstva [Inclusive communication as the foundation of an inclusive society]. *Hileia: Naukovi visnyk: zbirnyk naukovykh prats – Gilea: Scientific bulletin: a collection of scientific works*, vol. 180–181, no 1–2, pp. 23–27.

21. Polityka vykorystannia henderovanykh zakonchen [Policy on the use of gendered endings]. Available at: <https://cedos.org.ua/polityka-vykorystannya-genderovanykh-zakinchen/> (accessed October 30, 2023).

22. Seleznova I. (2017). Feminitivnyy – potreba chasu [Feminitives are the need of the hour]. *Politychna krytyka – Political criticism*. Available at: <https://politkrytyka.org/2017/04/14/feminitivi-potreba-chasu/> (accessed September 11, 2023).

23. Shevchenko Z. V. (2016). Slovnyk gendernykh terminiv [Dictionary of gender terms]. Cherkasy: vydavets Chabanenko Yu. (in Ukrainian)

24. Slovnyk genderno-neitralnoi movy [Dictionary of gender neutral language]. Available at: <https://ua.pronouns.page/dictionary> (accessed October 10, 2023).

25. Bilodid I. K. (ed.) (1970–1980). Slovnyk ukrainskoi movy [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Nauk. dumka. (in Ukrainian)

26. Sukalenko T. (2021). Henderni stereotypy v movi suchasnykh ZMI [Gender stereotypes in the language of modern mass media]. *Problemy humanitarnykh nauk: zbirnyk naukovykh prats Drohobytskoho derzhavnogo pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Serii "Filolohiia" – Problems of the humanities: a collection of scientific works of Ivan Franko Drohobytsk State Pedagogical University. Series "Philology"*, vol. 48, pp. 174–183.

27. Teteriuk Mariia (2017). Mizh dyskursom i materiiu: pereosmyslennia tila u kvir-doslidzhenniakh [Between Discourse and Matter: Rethinking the Body in Queer Studies]. *Hender v detaliakh – Gender in details*. Available at: <https://genderindetail.org.ua/season-topic/tema-sezonu/mizh-diskursom-i-materiyu-pereosmyslennia-tila-u-kvir-doslidzhennyah-134304.html> (accessed November 11, 2023).

28. Alpheratz M. (2018). Un genre neutre pour la langue française. Available at: https://www.academia.edu/33035651/Un_Genre_neutre_pour_la_langue_francaise (accessed October 30, 2023).

29. Bard Christine, Le Nan Frédérique (2019). Dire le genre. Avec les mots, avec le corps. Paris: CNRS.

30. Boutet Josiane, Maingueneau Dominique (2005). Sociolinguistique et analyse de discours: façons de dire, façons de faire. *Langage et société*, vol. 4, no. 114, pp. 15–47. Available at: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2005-4-page-15.htm> (accessed September 15, 2023).

31. Bruneel E. (2022). *Genre et médias. Quelles représentations? Collection "Communication et Civilisation"*. Paris: L'Harmattan.

32. Candea Maria, Véron Laélia (2019). *Le français est à nous! Petit manuel d'émancipation linguistique*. Paris: La Découverte.

33. Duchêne Alexandre, Moïse Claudine (2011). Genre et sexualité: entre absence et présence du langage. Chapitre 1. Québec: Nota Bene. Available at: <https://hal.science/hal-02493435/document> (accessed November 8, 2023).

34. Elleau Valentine (2016). La parité linguistique dans la francophonie. Master's thesis. Wien. Available at: https://www.academia.edu/33141661/La_parity_linguistique_dans_la_francophonie (accessed August 11, 2023).

35. Elmiger Daniel (2017). Binarité du genre grammatical – binarité des écritures? *Mots. Les langages du politique*, no.113, pp. 37-52. Available at: https://www.academia.edu/31844306/Binarite_du_genre_grammatical_binarity_des_%C3%A9critures (accessed November 07, 2023).

36. Erikson E. (1993). *Childhood and Society*. New York City: W. W. Norton & Company.

37. Gadler Lucille, Nutarelli Mathilde (2023). 7 femmes politiques françaises qui ont marqué 2022. *Public Sénat*. Available at: <https://www.publicsenat.fr/actualites/non-classe/7-femmes-politiques-francaises-qui-ont-marque-2022-231662> (accessed November 07, 2023).

38. Greco Luca (2014). Les recherches linguistiques sur le genre: un état de l'art. *Langage et société*, vol. 2, no. 148, pp. 11–29. Available at: <https://www.cairn.info/revue-langage-et-societe-2014-2-page-11.htm> (accessed November 01, 2023).

39. Guide de grammaire neutre et inclusive. Diver genres. Available at: <https://divergenres.org/wp-content/uploads/2021/04/guide-grammaireinclusive-final.pdf> (accessed November 03, 2023).

40. Guide pour une communication inclusive à l'Unamur (2019). Available at: <https://www.unamur.be/genre/guide-communication-inclusive> (accessed November 01, 2023).

41. Julie Gagné (ed.) (2021). Guide de communication inclusive: Pour des communications qui mobilisent, transforment et ont du style! Université du Québec. Available at: <https://reseau.quebec.ca/system/files/documents/guide-communication-inclusive-universite-du-quebec-2023.pdf> (accessed August 28, 2023).

42. Houdebine-Gravaud Anne-Marie (2003). Trente ans de recherche sur la différence sexuelle, ou Le langage des femmes et la sexuation dans la langue, les discours, les images. *Langage et société*, vol. 4, no. 106, pp. 33–61.

43. La Grande Encyclopédie Larousse (1973). V. 1–22. Paris: Larousse Collection. Available at: <https://www.larousse.fr/> (accessed August 02, 2023).

44. "La féminisation des noms de métiers, fonctions, grades ou titres", déclaration faite lors de la séance du 14 juin 1984. Mise au point de l'Académie française. Available at: <https://www.academie-francaise.fr/actualites/la-feminisation-des->

noms-de-metiers-fonctions-grades-ou-titres-mise-au-point-de-lacademie (accessed October 11, 2023).

45. Lakoff Robin (1973). Language and Woman's Place. *Language in Society*, vol. 2, no. 1, pp. 45–80. Available at: <http://www.jstor.org/stable/4166707> (accessed September 06, 2023).

46. Le Robert. Dico en ligne. Available at: <https://dictionnaire.lerobert.com/definition/iel> (accessed November 10, 2023).

47. Raphaël Haddad (ed.) (2016). Manuel d'écriture inclusive. Faites progresser l'égalité femmes-hommes par votre manière d'écrire. Mots Clés, Available at: https://www.univ-tlse3.fr/medias/fichier/manuel-decriture_1482308453426-pdf (accessed November 06, 2023).

48. Michard Claire (2003). La notion de sexe en français: attribut naturel ou marque de la classe de sexe appropriée? *Langage et société*, vol. 106, no. 4, pp. 63–80.

49. Petit dico de français neutre/inclusif (2018). Available at: <https://lavieenqueer.wordpress.com/2018/07/26/petit-dico-de-francais-neutre-inclusif/> (accessed November 09, 2023).

50. Stout Jane G., Dasgupta Nilanjana (2011). When he doesn't mean you: Gender-exclusive language as ostracism. *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 37, no. 6, pp. 757–769.

51. Tibblin Julia (2020). Les attitudes envers le langage inclusif des francophones et leur effet sur l'évaluation d'un texte. *Congrès mondial de linguistique française*, vol. 78. Available at: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2020/06/shsconf_cmlf2020_13006.pdf (accessed November 06, 2023).